
POIMANJE JEZIKA KOD PLATONA

Dragiša Damjanović

In this paper, the author is trying to present different levels of understanding of language in Plato. The basis for a more detailed theorising is found in Plato's dialogue titled Cratylus, and apart from the exhaustive analysis of Plato's own contribution to this subject, the author endeavours to form comprehensive conceptions of Plato's theory of language. The paper focuses on a twofold conception of language as well as on its possible characters in the system of opinions regarding language. The intention was to show which theories resulted in the later understanding of language. The section related to statement is a logical analysis but also the obvious attempt of the author to distinguish the issues which are shaped as the possibilities of Plato's linguistics and possibilities of Plato's philosophy of language.

Ovaj rad je zasnovan na dvojakom pristupnom izučavanju. Naime prvenstveno detaljnijim izučavanjem osnova Platonove filozofije jezika započinjemo sa uvjerenjem da detaljnije Platonovu teoriju ideja nije potrebno pojašnjavati. Prvobitni pristup problematici će se pokazati kao filozofski uvid u Platonovu teoriju jezika. Kako je ovaj uvid nešto drugačiji od samog lingvističkog dijela, mada jedan drugog ne isključuju, naprotiv nadopunjuju, u prvom dijelu će se uočiti snažna težnja da se daju

odgovori na pitanja sličnosti i razlikovanja ova dva uvoda. Pored ova dva uvoda, nastojaćemo pokazati aktuelnost Platonovog doprinosa samom poimanju jezika, mada i značaj za poimanje imena. Kako je osnovna ideja Platonovog *Kratila*, dijaloga koji pripada svojim hronološkim pozicioniranjem klasičnom dobu, problem imenovanja i imena, *telos* ovog rada će biti usmjeren ka pokazivanju aktuelnosti dvaju uvida u problem jezika. Odnos jezika i znanja se nameće i neizbježan je, ali i ne usko predmet ovog rada. Originalni doprinos rada će se prepoznati u savremenim metodama, ali i u otvaranju novih pitanja i problema koje fundamentalno budi pomenuto Platonovo djelo. Značaj Platonovog djela je neupitan. Iako ovo djelo nosi pregršt značenja, naš cilj neće biti prisilno odbacivanje pojašnjenja koja su produkt viševjekovnog istraživanja. Pored pomenutog, koristeći se savremenim vremenskih otvorima u poretke misli, nastojaćemo da prikazemo kako Platonov *Kratil* može poslužiti ne samo kao osnov za formiranje mlade filozofske discipline, kao što je filozofija jezika, već i ocrtaťi koje je to poretke razvoja misli o jeziku postavio mudrac stare Grčke koji svoje pretenzije otkriva na sve poretke mišljenja. Iako se savremena metodologija izučavanja jezika specijalizovala i odvojivši stvorila čvrst sistem, taj sistem nije tu svoju čvrstoću izgradio umjetnim, vještačkim odvajanjem od stvarnosti, što dokazuje otvorenošću za multidisciplinarni pristup rješavanju problema, pretenzijom na cjelinu i pretenzijom na deduktivni postupak u traganju za rješenjima. Uobičajena mišljenja pojedinih stručnjaka, koji uzimaju za predmet izučavanje Platonovog poimanja jezika, smo uobičajili u jedno novo ruho. To ruho nije vještački nametnut oblik sadašnjosti prošlim vremenima, već izuzimanje univerzalne problematike koja treba da stvori alate za novo poimanje jezika. Svaki pokušaj za detaljnijom analizom Platonovog jezika nije predmet ovog rada, već isto to, ali drugačije pozicionirano; Platonovo poimanje jezika kao univerzalnog sredstva koje para-

da misli svih i Helena i varvara, jer naime, *Postoji za sve i za Grke i za barbare ista prirodna ispravnost imena.*¹ Ovu tvrdnju ćemo nadalje razvijati metodološki da pokažemo postojanje ispravnosti u odnošenju jezika i misli i svijeta upravo za sve. Ne posežemo za propisivanjem pravila, nego za uočavanjem i pozitivnih i negativnih posljedica, kao i postojanja, odnosno nepostojanja istih. Cilj će poroditi brojne misaone konsekvence koje neće biti predmet obrade.

*Πλατων γραμματική*²

U predklasičnom dobu antičke Grčke, jezik starih Helena se razvija kako u najstarijim oblicima u kojima dobija svoj izražaj, tako i u nešto novijim oblicima zapisivanja. Helenski jezik je karakterizovan svom težinom civilizacije koja se služila njime kao medijom za svjedočanstva svoga postojanja. Helenski jezik je kompleksan i zahtjeva detaljnu analizu. Kako je jezik koji više nije u upotrebi on sve više postaje nepoznanica i u svojoj višeznačnosti skriva značajna lingvistička pitanja. Platon koji živi u vrijeme procvata antičke filozofije, u srednjem periodu svog stvaralaštva³ se počinje pitati i za prirodu samog jezika. Dijalog koji se uzima za fundament Platonove teorije jezika, ali i filozofije jezika, je naslovljen po jednom od učesnika samog

¹ Platon: *Kratil*, Studentski centar, Zagreb, 1976, 19.

² Ovdje nam je cilj da se poigramo sa riječima. Kako je Platonu ime dato po rođenju Ἀριστοκλῆς, makar po tvrdnjama Διογένης Λαέρτιος, kasnije zbog građe je nazvan Platon, što u doslovnom prevodu znači široki, pa se tako ovaj naslov može čitati dvojako kao i Platonova gramatika, ali i kao širina gramatike.

³ Vidi: Koplston, Frederik: *Istorija filozofije; tom I Grčka i Rim*, BIGZ, Beograd, 1988, 172.

dijaloga *Kratilu*.⁴ Platonov doprinos u stvaranju filozofije jezika, ali i same teorije jezika je veliki pa se u svim historijama lingvistike uvijek uvrštava među prvim teorijama jezika koje pamti evropska civilizacija. Značaj Platonovog doprinosa uviđa većina teoretičara pa se često može pročitati da *Gramatika nije razvijena nauka u Platonovo doba ali je njegova analitičnost poslužila za formiranje gramatike kasnije*.⁵ Dodaćemo da gramatika ne duguje samo svoje formiranje Platonovim razmatranjima, već i sama filozofija jezika, koja svoje postojanje zadobija jačanjem teoretskih aparata same lingvistike i njeno formiranje kao zasebne nauke. Mislimo da je neophodno, takođe, napraviti razlikovanje u poimanju gramatike u antičkoj Grčkoj i danas. Naime gramatika se u Platonovim dijalozima često može naći u govorima kako Sokrata⁶ tako i drugih likova koje je Platon uvrstio u svoje dijaloge. Pa savremeno značenje gramatike je posve šire i drugoznačnije od onoga koje ima u Platonovo doba, naime za Platona *gramatika je vještina upotrebe slova*⁷, a ona se smatra

⁴ Za navođenje ćemo koristiti prevod Platonovog *Kratila* na hrvatski jezik u redakciji Dinka Štambuka iz 1976.

⁵ Sedley, David: „Plato on Language“ u *A Companion to Plato*, ur. Hugh H. Benson, 214-228, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, 214.

⁶ Radi jasnoće napomenimo da većina Platonovih dijaloga ima Sokrata kao jednog od glavnih likova koji uglavnom, daju konačan sud o problematici koja se tretira u pojedinačnim dijalozima, često teoretičari su skloni tome da govore kako je sve izrečeno kroz usta Sokrata ustvari Platonov stav; naime stvari su posve komplikovanije jer se ne može jasno razlučiti šta je sokratsko u Sokratovim govorima, a šta Platonovo. Kako svaki učenik, asimiluje učenje svoga učitelja, tako možemo posmatrati Platonovog Sokrata kao skup dvaju filozofija.

⁷ Τέχνη Γραμματική (grč.) umjetnost slovljenja, vještina slovljenja, vještina slovesnosti.

nerazdvojnim sastavnim dijelom svekolikog⁸ učenja⁹. Platon teoriju jezika sistemski ne iznosi samo u ovom djelu, njegova cjelokupna teorija jezika je rasuta u raznim naznakama u raznim dijalozima, ali polemika koja se raspravlja u *Kratilu* je cjelokupno problematika jezika. U svojim prethodnim dijalozima, mada i u onim poslije, Platon nagovještava problem jezika, tako da njegova teorija jezika je indikativna i nije sistemska u cilju rasvjetljavanja jednog problema kao takvog. Tako naime i spomenutu vezu gramatike i filozofije još možemo naći i u njegovim starijim dijalozima, ali bez čvršće vezanosti u jednu sistemski oblikovanu raspravu. Ne smije nas zavesti misao da je Platon za πρώτα problematiku filozofije uzeo gramatiku, već se njen značaj uvidio posebno u raspravljanju odnosa pojedinačnog i opšteg, ali i kao vezivnu snagu jezika kroz smisaoni postupak značenja. Platon ne napušta heraklitsko poimanje λόγος-a, iako se na prvi pogled može steći utisak da se nastoji odvojiti od učenja ovog Predsokratovaca, ali takođe vješto pokazuje problematiku koju nosi filozofija, a koju nam neposredno prenosi njegov učenik Kratil. Radi jasnoće, i za Platona je govorenje i dalje smisleno govorenje i nerazdvojivo je od njegove teorije saznanja. Takođe zadržava mnogoznačnost pomenutog pojma, ali nastoji da u gramatičkom smislu rasloji problematiku imenovanja. Tvrdnju da je njegova teorija saznanja nerazdvojiva od njegove teorije jezika vidimo i kod Maricki-Gadžanski.¹⁰ Zbog njegovog prepoznatljivog pristupa problemu dijaloga, i ovaj dijalog ne rasvjetljava problem jezika u cjelini, ali se bavi lingvistički značajnim temama i problemu imenovanja daje novi značaj. Gramatika kao vještina slovljenja, u primarnom vezivanju imenovanog

⁸ Φιλοσοφία (grč.) prijatelj mudrosti, cjelovita mudrost, mišljenje mišljenja.

⁹ Bugarski, Ranko: *Jezik i lingvistika*, Nolit, Beograd, 1984, 29.

¹⁰ Maricki-Gadžanski, Ksenija: *Platon o jeziku i saznanju*, Rad, Beograd, 1977.

i stvari objekta imenovanja, čak u nekim tumačenjima ima za objašnjenje da se gramatikom nazivao alfabet, poredak slova i njihov grafemski zapis. Γραμμα u osnovnom značenju znači slovo, pa se iz toga oblikuje primarno značenje riječi gramatika, kao slovesnost. Ovaj termin je u našem jeziku izgubio na upotrebnom značaju, ali je zato negacija istog termina upotrebeno široko rasprostranjena. Platonov doprinos razvoju gramatike je neupitan i neosporan, što zbog njegovog početnog razlikovanja ὀνόμα¹¹ (ὀνόματα kao množina) i ῥῆμα.¹² *Platonova analiza imena, će za shodno imati, da se kasnije pa čak i od Aristotela imena i opisi, počnu koristiti za polutehničko razlikovanje imenica i glagola u gramatici.*¹³ Platon cjelokupni lingvistički diskurs teoretizuje polazeći od dvije stavke: imena i opisa. Težnja da se stekne prvi plan teoretiziranja se vidi u tome da se prvo moraju postaviti objekti o kojima će biti govora i koji će u interakciji sa ostalim objektima ulaziti u proces radnje. Pa tako imamo tvrdnje da uspješan govor je onaj govor koji prvo ima postavljen objekat govora ili poznavanje objekta, a onda i poznavanje vrste objekta o kojem će se govoriti. Tako da ime jeste mikrostruktuirano i stavljen je akcenat na njega, ali će se kasnije uvidjeti potreba da se otvori i pitanje iskaza. Vežanost imena i opisa jeste u tvrdnji da bi kompletirali izjavu logos moramo prethodno znati ime predmeta, pa tek se upustiti u opisivanje. Ovu problematiku, tvrdi Sedli¹⁴, možemo naći formalno postavljenu još u *Sofistu*. Takođe treba imati u vidu da Platonova podjela na imena i opise se primjenjuje na pojedinačne riječi, jer Platon nije eksplicitno zauzeo stav da li se njegova ὀνόμα i ῥῆμα

¹¹ U značenju za ime, ali kasnije se Platonova upitanost nad ovim pojmovima, počinje oblikovati u osnovna gramatička sredstva.

¹² U značenju za radnju, za opis.

¹³ Sedley: op. cit, 215.

¹⁴ Sedley: op. cit, 214.

odnose na riječi ili na fraze (iskaze) ili na oboje, tvrdi Robins¹⁵, dok pak Sedli¹⁶ zauzima stav da je Platon imao na umu samo pojedinačne riječi.

Iako je gramatika u svom punom značenju još na samom početku, Platonovo pitanje za probleme gramatike je analitično i krajnje precizno postavljalo razvojne puteve misli o jeziku. Platonovo potencijalno otvaranje misaonih rascjepa nad jezikom je stvorilo odličnu klimu za dalje razvijanje pojmovnih aparata koji se tiču jezika. Pa možemo potvrditi Diogenu¹⁷ tezu *da je Platon prvi istražio potencijalnost gramatike*.¹⁸ Uobličenu misao o jeziku i gramatici nije ponudio kao gotov udžbenik u svom *Kratilu*, ali je sa potencijalnosti jezika otvorio probleme koji se tiču problema jezika, koliko to ima koristi za formiranje njegove teorije saznanja. Ono za šta Diogen L. griješi jeste tvrdnja: *Što se njegova izbora riječi tiče, on se služi veoma složenim oznakama da neobrazovanim i nepozvanima ne bi olakšao pogled svoga filozofskog spisateljstva*¹⁹, jer takvo gledanje na Platonovu terminologiju nije ništa drugo nego nerazumijevanje ne osnovnih filozofskih, kako je to T. Adorno naveo, već i filoloških osnova. Ukoliko je Diogen L. naveden da napravi samo jezičku analizu Platonova spisateljstva, on opet upada u nepoštovanje primarnih logičkih principa. Imenovanje naizgled istih stvari je za Platona neophodno i po zahtjevu precizno. On tvori prefinjen svijet ideja, koje su svoj realni sloj zadobile već

¹⁵ Robins, R. H: *A Short History of Linguistics*, Routledge, New York, 2013, 36.

¹⁶ Sedley: op. cit, 215.

¹⁷ Διογέννης Λαέρτιος

¹⁸ Robins: op. cit, 19.

¹⁹ Navedeno prema: Adorno, Teodor: *Filozofska terminologija, uvod u filozofiju*, Svjetlost, Sarajevo, 1986, 45.

prethodnim imenodavcima. Nastojati da se Platonova terminologija pokaže kao sredstvo eliminacije slušalaca i čitalaca je pogrešno i neosnovano, ali i čini najgoru nepravdu Platonu tvrdi T. Adorno.²⁰ Ono što se konstantno previđa i nerijetko uzima kao samorazumljivo jeste odnos filozofskog Platonovog ustrojennog misaonog poretka i sada jedne teorije jezika koja se oblikovala u toj teoriji saznanja. Teorija saznanja u Platona je zahtjevala izlazak u jezik, zato i Platon piše dijaloge, a ne spise kao osamljeni pisar ontološke zamišljenosti. Čak i često osporavana *Pisma* Platonova su takođe *διάλογος*, jer su nekome na čitanje i očekuje se odgovor na ta pisma. Prije svega moramo imati u vidu da dijalog, kao forma koja oblikuje svijest i mišljenje našeg filozofa, je potencija koja daje uvid u jedan proces, dok kod većine filozofa dobijamo gotove misli sa preduvjerenjem da se nijedna greška nije dogodila u tom misaonom razvoju koji je isporučio misli koje su fino oblikovane i jasno definisane. Naime kod Platona imamo konstantnu smjenu pogrešaka, preduvjerenja, ubjeđenja, i konstantno preispitivanje. Takav uobličeni sistem govori o tome da smislenost svoj izlazak traži kroz jezik, u jeziku ga stiče, jer on je ta materijalizacija misli, mada ne i jedina. Osobenost čovjeka da svoje misli uobliči i prenese kroz jedan od dva procesa koji se vežu za usta čovjeka tj. *influx* ili *efflux*.²¹ Misao klasičnog doba čovjeka je usmjerena na ulaznu aktivnost čovjekovih usta, ali ta materijalistička strana je primitivno (neplemenito) odnošenje naših usta sa stvarnošću, tj. *influx*. Platon preispituje onaj nematerijalni *dotok*, koji je kao i njegov svijet ideja, onaj koji dolazi od plemenitosti, *Jer najljepše misli se rađaju u duši*.²² Nematerijalni dotok je i dalje dotok, iako je on označen kao *efflux*, jer je to dotok misli kroz jezik u

²⁰ Adorno: op. cit, 46.

²¹ Sedley: op. cit, 214.

²² Korać, V. i B. Pavlović: *Istorija filozofije*, ZUNS, Beograd, 1984, 69.

svijet, kroz proces materijalizacije. *Efflux* je dotok koji naš plemeniti organ duše *timus* oblikuje i rađa misli koje nadopunjuju nedostatni odnos čovjeka i svijeta. Sedli u svom radu tvrdi da je govor kao *efflux* karakterizovan kao najfiniji i najbolji od svih tokova²³, što je Platonova formulacija koja se može naći i u *Timaju*. Iz ovakvog filozofskog stava rađa se prvi pokušaj definisanja osnovnih gramatičkih kategorija.²⁴

Kako je oblikovana misao o odnosu pojedinačnog i opšteg u samoj Platonovoj filozofiji fiksirana i određena kao glavna, označavajuća snaga njegove filozofije, tako se i cjelokupna Platonova kritika usmjerila ka *generalnoj deskripciji gramatičke analize*.²⁵ Platon ostaje u svom maniru da se opšta analiza nalazi na začelju njegovog teoretiziranja, ali i pored toga uobličeno stvara nove poretke za dalju preciznu, pojedinačnu teorijsku preobrazbu temeljnih gramatičkih pojmova. Na kraju da postavimo pitanje koje se nazire i na samom početku: *Kolika je širina gramatike?* Odgovor na ovo pitanje sa Platonovog stovišta je više nego jasna, širina je sveobuhvatna i predmet saznanog sistema. Kod raznih autora možemo naći da se Noam Čomski za oblikovanje svoje univerzalne gramatike upravo poslužio Platonovim *Menonom*, što se može naći u radovima: Tomas²⁶, Pul.²⁷ Širina gramatičke analize je sveobuhvatna i postavkom na primarni oblikovni postupak misli je morala naći izlaz kroz Platonovu teoriju saznanja. Granice teorijskog poimanja jezika

²³ Sedley: op. cit, 214.

²⁴ Ivić, Milka: *Pravci u lingvistici*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2001, 22.

²⁵ Sedley: op. cit, 215.

²⁶ Thomas, Margaret: *Fifty Key Thinkers on Language and Linguistics*, Routledge, New York, 2011, 15.

²⁷ Poole, Geoffrey: „Plato“ u *Key Thinkers in Linguistics and the Philosophy of Language*, ur. S. Chapman i C. Routledge, 212, Oxford University Press, Oxford, 2005, 215.

su neograničene i potencijalnost zadobijaju samim svojim angažmanom u misaonoj vezanosti mišljenja i jezika, saznanja i jezika. Težnja da se svaka oblikovanost, i jezika i saznanja, prevede na oblik pravila i da se uobliči kroz poimanje jasnog postojanja pravila mišljenja, što će kasnije poći u logičku analizu, a sa druge strane u jasnom postojanju pravila jezika, što će kasnije razvijati sve danas poznate jezične discipline, zakonodavce jezika.

Λόγος

Postojanje osnove za razgovor, govor jeste postavka pitanja za osnovanost govora uopšte. Da li se svaki govor može razmatrati u opsegu govora kao takvog? Da li smisljeni govor može postojati bez jezičkog sistema? Govor mora biti ustrojen, obavljen pravilnošću i stvoren po kauzalnom sistemu. Ranije iznešena dualnost tokova koji se opisuju, podrazumijeva da je govor nešto što je u mijenjanju i u promjeni. Takav stav zahvaljujemo još i Heraklitu i njegov učenik ga upravo ovdje iznosi i na planu jezika, jer je u Heraklitovom poimanju ono sveodnosno i svevažće.

Neupitno je da je Platon podržao, preoblikovao i usvojio temelj svoje saznajne teorije kroz korelat razumskoga (razuma) i jezičke strukture, što možemo vidjeti i kao osnov za stvaranje svijeta ideja, ali i kao opštu potrebu da se ta dva razdvojena svijeta vežu sa principom lijepoga i dobrote. Nastojeći i u govoru da se definiše kao svojstvo mislećeg bića, onda je neupitno oblikovana teza da ta misao svoj puni značaj dobija u jezičkoj strukturi koja je heraklitski vezana za razum.²⁸ Govor, jezik je za stare Helene sredstvo diferencijacije u odnosu na druge, neistogovoreće tj. varvare. Platonovo analitično traganje za potencijalnošću gramatike nije usmjereno u hegemonijskom postupku. Platon ne nastoji da preoblikuje sve nehelene i da ih sa varvarskog

²⁸ Ivić, Milka: op. cit, 22.

govora postavi u poredak apstraktnog jezika ili ideje jezika. *Interesantno je da (Platon - D. D) ne zagovara neki hipotetički jezik, već jezik aktualnosti svoje kulture.*²⁹ Platon u svom maniru ne stvara neku ideju jezika koja u svojoj idealnoj egzistenciji bi posjedovala sve odgovore na iznesena pitanja, već za primarnu temu rasprave uzima aktuelni jezik, koji je već oblikovan, intra-diferenciran itd. Uobličena Platonova teorija jezika ne pita za jezik mišljenja svijeta duše, navodi Sedli.³⁰ Polazište za odabir takvog misaonog hipotezisa se ogleda u tome što je primarna glavobolja Platonu zadata postojanjem samorazumijevanja pojedinih jezičkih tvorevina, ali i njihovo neprecizno dodjeljivanje značenja. Platon uvijek nastoji da otkloni sva pogrešna značenja prilijepljena, *inkapsulirana*³¹ u termine koji se u upotrebnoj praksi ne pitaju za značenje, posebno one koji su svoju značenjsku funkciju zamijenili upotrebnom. Platon nastoji da iz termina porodi pojmove, ali se otkriva teškoća broja tih pojmova i čovjekova mogućnost odnošenja znanja i pojmova.

Iako je idejni poredak u Platona nezavisan i nepromjenjiv, on je kauzalni odrednik naših suštastvenih odredbi koje se kriju u logosu. Logos³² je, po Heraklitu, osnov za kauzalni sistematski oblik naše duše i naše mogućnosti znanja u cjelokupnom poretku stalnog mijenjanja. Platon prvi počinje da diferencira različite oblike govorne prakse i pravi razliku između: postavljanja pitanja, govorenja i logosa. Ovaj oblik postaje tročlan, iako se u prevodu ne pravi razlikovanje, nego izgleda da je napravljena razlika samo u postavljanju pitanja i govorenju, a da je otkrovenje poistovječeno

²⁹ Sedley: op. cit, 145.

³⁰ Sedley: op. cit, 214.

³¹ Sedley: op. cit, 131.

³² Λόγος (grč.) govor, um, razum, zakon, itd. ima pregršt značenja, najnovija istraživanja pokazuju da ima čak 65 značenja. Za više: Premec, Vladimir: *Logos u Herákleitosa*, M. C. M, Sarajevo, 1996.

sa logosom; situacija je nešto drugačija. Naime, podjela je tročlana i ona je oblikovana po funkcionalnim određenjima; razliku između logosa i govorenja je neizbježno potrebno napraviti. Govorenje je proces sa svojim akcionim djelovanjem, logos je suštastveno određen i neprocesualan u svojoj aktivnosti već nosi značenjsku smisaonu odredbu.

Pa kako su Heleni voljeli da riječima daju veći značaj nego što smo mi spremni, logos je postao izraz nečega suštastvenog. U izražajnom poretku takođe imamo hijerarhijski postavljene stvari, pa je onaj izraz koji nosi epitete najsmislenijeg, najpreciznijeg, najljepšeg, izraz suštastvenog i on se definiše kao logos. Logos je razložan, kauzalitativno određen (jer je zakonik) i taj imenovatelj (zakonodavac), za kojeg se Platon pita u *Kratilu*, je poznavalac jedne tajne veze koja se nalazi u onim dubinama duše koje ne mogu ni delfski ronioci da izrone, kako kaže Sokrat.³³ Zaključimo ono što je sada postalo očigledno, Platon je za svoju teoriju ideja uporište našao u Heraklitovim govorima λόγοι.

Διαλεκτική

Platon *Kratila* stvara poslije oštre kritike sofizma, poslije temeljnog promišljanja svih aspekata cjelovitosti znanja i njegov metod je prvenstveno deduktivan. Tako kada se Platon upusti u teoretiziranje (θεορία se ovdje uzima u značenju traganja za...) on prati svoju već poznatu dijalektičku šemu koja se pokazala plodonom. Koliko god svekoliku teoriju Platon izvlači iz svijeta ideja, koje su vječne i nepromjenjive i koje se paralelno pozicioniraju u odnosu na čulni svijet realnih objekata, Platon u svim svojim dijalozima uzima precizno određen i zadat problem razmatranja. Šema kojom dijalektički razmatra problem od kojeg polazi je uvijek ista i precizno sprovedena. *Kratil* nije izuzetak. Naime, prvobitno Platon uzima za problem imenovanje, kao

³³ Heraklit: *O prirodi*, Oktoih, Podgorica, 2001, 87.

postupak razmatranja ovog dijaloga. Naravno, taj problem otkriva i druge Platonove stavove, ali u cjelini dijalog ne odstupa od ove problematike. Ta „dijalektička šema“ je tročlana, i pored postavljanja problema o kojem će se govoriti čini raščlanjivanje problema i njegovu analizu, što se može označiti postupkom diobe, koji ima za cilj pobijanje neistinitih stavova, poslije se preispitana samorazumljivost problema dovodi u sumnju, sve se završava postupkom sinteze i porađa se novi pravilni značaj koji treba da se uobličí u definiciju. Definicija je za Platona nabranje karakteristika koje se vežu za definisani pojam. Pored navedenog, dijalektički postupak se udvaja na dva osnovna postavljena oblika i to na hipotezis i dijarezis, koji se može svrstati u dijalektički postupak, ali i može postojati kao element koji je van dijalektike kao postupka istraživačko-filozofske aktivnosti.

Odnos dijalektike i Platonove teorije jezika je vezujući i određujući. Dijalektika je kod Platona shvaćena kao metoda za pravilno spajanje i razdvajanje pojmova. Ukoliko učinimo tu nepravdu dijalektici i spustimo je na nivo konkretnih jezičkih struktura, dolazimo do toga da je gramatika ovaj metod preuzela i preoblikovala, ali ne smijemo reći da je dijalektika jezička gramatika, kako se često umjelo tvrditi u srednjem vijeku. Platon konačnu definiciju dijalektike neposredno daje još i u *Fedru*. Dijalektika djeluje na tri plana, pa tako u cjelinskom odnošenju prema svijetu otvara mogućnost za postojanje ustrojstva pojmo-va, kao i vječno ustrojenog svijeta ideja. Drugi plan je internistički i odnosi se na samog pojedinca u njegovom procesu mišljenja, jer samo mišljenje treba da se vodi osnovnim zahtjevom dijalektike, jer proces mišljenja ukoliko se ne bi odvijao procesom analize i sinteze, ili se poveo samo sa jednim od ova dva postupka, onda bi se izgubio μέθοδος.³⁴ Pa je tako μέθοδος γραμματικῆ oformljen i oblikovan po uzoru na metod dijalektike. Treći plan, koji je odgovoran za oblikovanje jezika, jeste raz-

³⁴ Μέθοδος (grč.) put.

matranje jezika kao dara govora. Ovaj plan uzima da je dar govorenja osnov dijalektike uopšte, tvrdi Sedli.³⁵ Pored toga *Kratil* nudi odgovor na pitanja imenodavca (zakonodavca), koji oblikuje imena, pa tu postajemo svjedoci jednog vještog primjenjivanja dijalektike i na problem imena, a samim tim i jezika uopšte. Za Platona imenodavac (zakonodavac), poznavalac tajni zakona logosa, radi skupa sa dijalektičarem. Iako su kod Platona ovim postupcima dodijeljeni nazivi po radnji koju sprovode, slobodno se može ustvrditi da je zakonodavac i dijalektičar i imenodavac. Prosto se postavlja pitanje da li se ova dva postupka mogu odvojiti, kao i da li se ova dva pojma mogu sintetizovati u jedan pojam. Kako je područje proizvodnje formi različito, ali u imenodavnom postupku se dešava saradnja, razdvojenost je moguća na poredak misli, ali ne i u realitetu svjetovnog mišljenja. *Imenodavac, i dijalektičar rade skupa u proizvodnji formi*³⁶ i postupak oblikovanja formi uvijek podrazumijeva postupak pravilnog oblikovanja i analitičko-sintetički postupak dijalektike.

Svo oblikovanje pojma imenodavca, dijalektičara, zakonodavca pod uticajem svoje političke misli Platon oblikuje u starom helenskom, cjelokupnom poretku mjere. Tako da konačno taj princip kojim se vodi taj vještac³⁷, *koji se najrjeđe pojavljuje među ljudima*³⁸ jeste umjerenost. Pored iznesenih principa imamo i princip ljepote, koji se vezuje za upotrebu imena, pa tu imamo tvrdnju Platona da se učitelj, koji se služi tvorevinom dijalektičara, lijepo služi imenom.³⁹

³⁶ Baxter, Timothy M. S: *The Cratylus Plato's Critique of Naming*, E. J. Brill, Leiden, 1992, 71.

³⁷ Διλεκτικός (grč.) dijalektičar, vještac.³⁵ Sedly: op. cit, 214.

³⁸ Platon: op. cit, 25.

³⁹ Ibid.

Jezik

Praktično odnošenje prema jeziku se neposredno oblikuje kroz sam čin govorenja, kroz materijalizaciju jezika. Praktični odnos prema jeziku nije odnos koji je zaboravljen od strane Platona, on detaljnije biva obrađen u njegovom dijalogu koji je naslovljen kao *Sofist*. Nerijetko se može pročitati da je *Kratil* samo nastavak kritike sofizma, koji je započet u *Sofistu* razvijen u *Gorgiji* i svoj finalni značaj zadobija u samom *Kratilu*. Takav stav se može pročitati i kod Partee⁴⁰, ali i kod drugih. Kritika sofizma je konstanta i lutajući motiv u Platonovim dijalozima, ali cilj spomenutih dijaloga nije da stvore jedan korpus koji bi odgovarao *Sofističkim pobijanjima*, već je cilj (τελος) pojedinačno rasvjetljavanje zadate problematike, koja u svom cjelinskom odnosu ima oformljenu moć tvorenja teorije saznanja. Moramo razgraničiti i da postoji pitanje praktičnog odnosa sa jezikom koji nije predmet samog *Kratila*. Mišćević tvrdi da su sofisti okrenuti ka praktičnom poimanju jezika, a teorijsko i sustavno poimanje se može čitati tek kod Platon.⁴¹

Teorijski odnos prema jeziku je tek uspostavljen kod Platona i zadobija svoj puni značaj. Motiv za to teorijsko uobličavanje se otkriva u tvrdnji da tek otvaranjem *sfere jezika je moguć novi oblik neistine: laž*.⁴² Ovako postavljene stvari izgledaju kao da je izvor laži, tek u samom procesu govorenja moguć i da svi ostali oblici neistinitosti, nevaljanosti ne mogu se nazvati lažnim. Ovo se odlično otkriva u današnjoj upotrebi riječi pseudo,

⁴⁰ Partee, Morriss H.: „Plato’s Theory of Language“ u *Foundation of Language*, Vol. 8 No. 1. Springer, 1972, 113.

⁴¹ Mišćević, Nenad: *Filozofija jezika*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003, 20.

⁴² Fink, Eugen: *Uvod u filozofiju*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998, 211.

koja postaje sve češće prefiks kada želi da se umanju značaj neke riječi i otvara se mogućnost da postavljene tvrdnje mogu prerasti u svoju izvornost i izgubiti pseudo prefiksaciju. Ono što se zaboravlja jeste da izvornost poimanja pseudo je vezana prvenstveno samo za laž i ne mogu se primjenjivati (makar iz grčke vizure) na poredak misli, jer on se da samo kategorizovati sa principom istinitosti i validnosti. Logos ustrojstveni momenat naših iskaza je uvijek savršeno oblikovan zakon koji ne poznaje kategoriju laži. Ovdje nam se otkriva pretenzija Starih Grka da i govorenje treba da poznaje istinitosne principe logosa i da je zakonodavnim mjerama ovog duhovnog ustrojstva nemoguće pobjeći. *Platon prepoznaje jezik kao fundament filozofije*,⁴³ jer potencijalnost laži je zadobijena tek u izgovorenom aspektu i tu postaje djelujuća. Cilj u postavljanju jedne teorije saznanja jeste otkriti sve izvore moguće zloupotrebe riječi, kao i mogućnost postavljanja zakona logosa koji bi spriječili pojavu neistine. Možemo na sve to gledati kao i na mogućnost propisa istinosnih sistema u jeziku.

Tvrdnja da: *Kod njega (Platona - D. D) kao i kod svih kasnijih realista očigledna je pretpostavka da se u jeziku i njegovim kategorijama vjerno reflektuje struktura stvarnosti*⁴⁴ svoje opravdanje nalazi u tome da sam Platon definiše laž u *Kratilu* kao izraz koji ne označava stvar o kojoj se govori, tako da vezanost za stvari jeste jedna od suštinskih odrednica, ali i odnos prema stvari je dvosmjeran. Naime, odnošenje prema stvarima svijeta u ovom konceptu, jednog filozofa idealizma čini začetnikom realizma u lingvistici.

Jezik u Platonovom poimanju nema strukturalno određenje, što ne znači da se umanjuje značaj jezika. Upravo suprotno,

⁴³ Thomas: op. cit, 8.

⁴⁴ Marković, Mihailo: *Dijalektička teorija značenja*, Nolit, Beograd, 1971, 388.

Platon prepoznaje značaj jezika i svoje teoretsko eksperimentisanje usmjerava na govorenje, pa se pita: *kako je moguća upotreba jezičkih izraza da bi se govorilo, da bi se spomenulo ili referiralo na razne vrste stvari.*⁴⁵

E. Strol tvrdi da je Platon ponudio odgovor na ovo pitanje uobličeno u samo razlučivanje prirode jezičkog izraza i postupka referiranja kao takvog. Tvrdim da eksplicitno Platon nije nastojao razjasniti cjelokupnu prirodu iskaza i da se nastojanje da se da pravilan sud o postupku imenovanja ne može svrstati kao pretenzija raskrivanja prirode iskaza. Priroda imena ulazi u formiranje prirode iskaza, ali iskaz svojim oblikovanjem ne postupa kao matematička funkcija sabiranja. Pa zato: *Kada učimo da čitamo i pišemo služimo se vidom i sluhom, ali samo gledanjem i slušanjem nećemo naučiti da ispravno pročitamo riječ u nekom jeziku.*⁴⁶

Priroda iskaza ne može biti svedena pod prirodu imena, pa tako ni priroda jezika ne može biti svedena pod prirodu iskaza. Iskaz ima svoju vrijednost, rijetkost, momenat gomilanja.⁴⁷ Takođe se otkriva mogućnost i pretenzija da se sva teorijska oblikovanja preusmjere u sam problem imenovanja. Platonov postupak diobe je pokazao da zadata problematika otkriva mnoštvo problema, kako jezika tako i filozofije.

Platon uviđa ono što savremeni lingvisti nazivaju kumulativnom osobinom jezika, pa nastoji da otkrije ta nagomilana značenja za kojim on traga spekulativnom etimologijom. Platon u tom momentu otkriva i druge značajne osobenosti jezika. Naime, Platon je otkrio da je jezik *inventar*,⁴⁸ ali i uvidio da inventarna

⁴⁵ Strol, Ejevrum: *Analitička filozofija u dvadesetom veku*, Dereta, Beograd, 2005, 279.

⁴⁶ Deretić: op. cit, 99.

⁴⁷ Up.: Fuko, Mišel: *Arheologija znanja*, Plato i IK ZS, Novi Sad, 1998.

⁴⁸ Erl: op. cit, 193.

aktivnost nije posve usmjerena samo na neposredne stvari postojanja, već kroz etimologijski postupak, koliko god on bio postupak ismijavanja, otkriva i historijski momenat jezika. Zaključimo Erlovim riječima: *Jezik nije neposredni inventar onoga što postoji, već inventar – dijelom arheološki, dijelom historijski – onoga za šta su ljudi mislili da o tome vrijedi govoriti i da je vrijedno reći.*⁴⁹ Kod Platona nemamo eksplicitno zauzet stav o prirodi jezika, pa postoje dvije mogućnosti i Platon ih odvaja. Prva mogućnost jezika jeste ta da doslovno preslikava stvarnost, a promjene u jeziku se očitavaju kao promjene stvarnosti. Druga mogućnost se ogleda u nedostatku, u manjku suštinske određenosti i istinske vezanosti sa stvarnošću. V. Lou tvrdi da ove dvije mogućnosti su proistekle zbog Platonove dozvole za postojanje jednog paralelnog svijeta ideja nezavisnih od čovjekovog bića.⁵⁰ Promjene u jeziku su neminovne, pa time Platon ne postavlja postojanje neke ideje jezika koju naša duša posmatra kao savršenu u svojoj preegzistenciji. On učenje jezika i prirodu jezika shvata specifično. Naime, Platon uviđa da se jezik mijenja i da je to nestalna, neprirodna pojava vezana za čovjeka. Dodijelio je misaoni poredak bogovima, a ljudima govorni, govorenje i jezik. U pojedinim dijalozima se može steći utisak da je Platon razumijevao jezik kao nešto dato čovjeku da bi mogao ispraviti neistinitost, ali i da bi mogao stvoriti teoriju istinitosti. Neminovno je da se dokaz, za iznesenu E. Finkovu tvrdnju da je govor otvori mogućnost nove neistine, nalazi upravo u Platonovom *Kratilu*. Postavka odnosa cjeline i pojedinačnosti otkriva održivost ove teze. Platon preispitujući odnos istine i cjeline u vizuri govorenja, kaže da govor u cjelini može biti istinit, a da mu sastavni dijelovi budu lažni.⁵¹ To je upravo

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Law: op. cit, 20.

⁵¹ Platon: op. cit, 21.

pokazatelj da u samom procesu mišljenja po Platonu takvo nešto se ne može dogoditi, jer u idejnom poretku sve što se veže u ideji dobra neminovno ima sve svoje dijelove za istinite. Sirovina za teoretiziranje nije nađena u nekom nejasnom govoru onostranosti, već u nematerijalnom prirodnom govoru. Prirodni govor sa sobom nosi i greške i neistinitost i laž. Platon se prema jeziku ne odnosi jednoznačno i jednostrano, on ga pojmi u svoj njegovoj snazi i funkcionalnosti. Sofistički jezik je jednostran, pa tako Janopulu (Giannopoulou) tvrdi da je: *Protagorin jezik pogrešan u svojoj jednostranosti*.⁵² Tako svaka jednostranost vještačka odvojenost kod Platona od svijeta ideja, jeste pogrešna. Jednostranost u sofizmu je ne samo princip, nego i postupak i on neodvojivo dovodi do konvencionalnog poimanja jezika.

Jezik ima svoje dvostrano, dvojako svojstvo. Ta svojstva se ne pozicioniraju kao produkt jednog te istog oblikovnog postupka, jer funkcionalnost jezika je smjenjivo dvočlana. Jezik, prvenstveno uspostavljanjem jezičke funkcije, otvara mogućnost neposrednih funkcionalnosti jezika. Tako da jezik sofista, u samom ograničenom djelovanju osnovnog principa *čovjek je mjera svih stvari*, stvara jednostranu funkcionalnost jezika i odbacuje svu sigurnost u vječno postavljenu istinitost. Na kraju krajeva, postoji i idealna mogućnost samog tog jezika, iako je Platon ne postavlja za temu rasprave ovog dijaloga. Idealni plan jezika je plan gdje se jezik ostvaruje kao idealni jezik i njegovi elementi su neupitni. Samo se postavlja pitanje koji je to proces funkcionisanja jezika na tom idealnom planu, pa se onda uviđa da jezik kao tvorevina dolazi od čovjeka, a ne od bogova. Konačnim razdvajanjem možemo tvrditi da *idealnom jeziku su idealno uređene primarne forme tj. njegovi elementi*,⁵³ pa se

⁵² Giannopoulou, Zina: *Plato's Theaetetus as a Second Apology*, Oxford University Press, Oxford, 2013, 87.

⁵³ Baxter: op. cit, 71.

onda postavlja pitanje pozicioniranja govora. Govor kao realizacija jezika je nesporno izvor laži, neosporno izvor nelogosnog djelovanja i svoju nesavršenost pokazuje na više planova djelovanja. Idealni jezik je gubitak svih neposrednih funkcionalnosti jezika, pa se onda osim jezične funkcije, koja idealizovana ostaje zatvorena u cilju da bude idealno uređena, govorenje sa svojom nesavršenošću nosi sa sobom i sve neposredne funkcionalnosti. Možemo zaključiti da je, *Jezik identičan sa idealnim apsolutnim svijetom, a govor je identičan sa materijalnim svijetom*.⁵⁴ Možda se ovdje krije odgovor zašto Platon ne uzima ideju jezika za rješenje ovog problema, jer je predmet rasprave u *Kratilu* govor, a ne jezik.

Tvrđenje o mijenjanju jezika nemamo eksplicitno date, ali je cjelokupan etimološki postupak imao za cilj da pokaže upravo promjenjivost jezika. Mada, vremenski karakter je prepoznat od strane Platona u tvrdnji da značenje se mijenja i da je značenje nošeno vremenom koje ga donosi, pa tu u prilog nam ide i tvrdnja Bugarskog koji kaže da: *Jezici se mijenjaju zato što se mijenjaju ljudi koji njima govore i okolnosti u kojima oni žive*.⁵⁵ Vremenska uslovljenost i promjenjivost kod Platona je neminovno heraklitovski momenat u jednom istorijskom postupku. Platon neće dati postavku *da je jezik cjelokupna precizna signifikaciona imitacija stvari*.⁵⁶ Posljedice za tvrdit tako nešto se vide kod savremenih filozofa jezika, koji uzimaju Platonovu filozofiju kao osnov svoje misli, pa poteškoće sa kojima se oni susreću Dž. Serl opisuje ovako: *bezbroy entiteta je bezbroy ideja, svaki nominalist se pita da li platonizam da odbaci kad počne*

⁵⁴ Karahasan, Dževad: *O jeziku i strahu*, I. P. Veselin Masleša, Sarajevo, 1987, 214.

⁵⁵ Bugarski, Ranko: *Jezici*, Čigoja, Beograd, 1997, 39.

⁵⁶ Sedley, David: *Plato's Cratylus*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 131.

činiti štetu njegovom sistemu.⁵⁷ Platon je svjestan ovog momenta ako se posegne za ideologizacijskim postupkom, i uzimanje imena za osnov stvaranja teorije jezika je najpouzdaniji postupak.

Nasuprot savršenom oblikovanju riječi i njegovoj idealističkoj neupitnosti imamo stavove koji redukciono izvode empirijski oblikovanu teoriju jezika, pa se tu češće govori o *nesavršenosti riječi*,⁵⁸ ali i porijeklo riječi je svedeno na čulne ideje, funkcija riječi se ogleda u njihovoj neophodnosti u opštenju ljudi itd.⁵⁹ Jedno je sigurno: *Jezik je strukturalno nesavršen odraz strukture stvarnosti*.⁶⁰

Ime (Όνομα) je božanskog porijekla

Problem procesa imenovanja je sekundarni postupak koji se razmatra. Primarno Platon uobličava sav svoj dijalektički shematizam na sam problem imena. Platon nigdje nije eksplicitno όνομα uzeo kao imenicu, jer ona kod njega ima i značenja subjekta i značenje imena, ali i značenje imenice. Često se može pročitati da ova Platonova neeksplicitnost je posljedica još nerazvijene gramatike. Preciznije, recimo da je neminovno postojala terminološka nerazvijenost. Opet, često se njegova težnja da doprinese razvoju terminologije tumačila, kao što smo vidjeli u slučaju Diogena, pogrešno.

Stari Heleni svoj govor oblikuju čestim invokativnim postupcima, pa tako njihov jezik njima predstavlja izravnu vezu sa

⁵⁷ Serl: op. cit, 178.

⁵⁸ Vidi: Lok, Džon: *Ogled o ljudskom razumu II*, Kultura, Beograd, 1962, 532.

⁵⁹ Lok: op. cit, 438 i 440.

⁶⁰ Sedley, David: „Plato on Language“ u *A Companion to Plato*, ur. Hugh H. Benson, 214-228, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, 226.

bogovima i sa božanskim. Pa onda se ne treba čuditi zašto istorija teorijske misli o jeziku pamti i te tvrdnje da je porijeklo jezika božansko. Ove tvrdnje ne važe samo za Stare Grke, već i za srednji vijek.

Preispitivanje imena je kod Platona sveobuhvatno i sa težnjom da se diferenciraju različite funkcije imena, ali i njihovo pozicioniranje. Pa se opseg Platonove upitanosti za imena kreće od stvari postojanja, preko egzistencije pojedinaca, pa do imenovanja rodova i imenovanja samih bogova. Kako je Platonov stav prema imenovanju stvari nešto drugačiji od imenovanja bogova, i kako se oblikovanje imena vrši na jedan mikrolingvistički plan teoretiziranja, postaje i samom Platonu očito da se mora praviti razlika između imena, u referentnosti sa onim šta označavaju. Preispitivanje imena bogova, od strane Platona kroz usta Sokrata, je značajan momenat ne zbog spekulacije u etimologijskom postupku, već zbog toga što nam taj momenat otkriva postupak analize imena kod Platona. Naime, Platon preispituje imena bogova kroz argumentaciju samih riječi, samog značenja riječi kako čitamo kod V. Lou.⁶¹ Ne služi se Platon nekim uobičajenim spoljašnjim argumentima, već se ta analiza vrši stanovito iznutra. Često se može naći pojašnjenje kako je ovaj postupak nemoćnost da se da argument iz polja mišljenja, tvrditi tako nešto je pogrešno jer se pravilnost imena upravo definiše argumentima koje zadobijemo od samih riječi. Pozicioniranje ove tehnike (umjetnosti) imenovanja je uslovno podijeljena kod Platona na par kategorija: imena bogova, imena vasioniskih tijela, imena čovjeka, imena živih bića, imena stvari. Mi smo izdvojili, za razliku od Platona, imena čovjeka iz imena živih bića, pa ćemo potrebu za takvom distinkcijom i pojasniti. Imena dodijeljena živim bićima su proces dvojake denotacije, naime životinje se imenuju i po rodu, vrsti i to je onaj denotirani element

⁶¹ Law: op. cit, 44.

naučnog diskursa koji ostaje nepromjenjiv. Sa druge strane, primjećujemo težnju *homo symbolicusa* da živim bićima, sa kojima dolazi u konstantnu vezu i ostvaruje vezanost sa postupkom umjetnog denotiranog antropomorfizovanja životinja, da imenovanje vrši i sa pojedinačnim usmjerenjem. Naravno i čovjek trpi ovakvu dvojakost denotiranja, sa jednom bitnom razlikom - sa sviješću o dvojakosti njegovog imenovanja. Čovjek, sa druge strane, nastoji ostalim živim bićima nametnuti jednu oblikovanu statičnost u rodove i vrste sa aspekta nauke, i postiže da imenovanje za vrste i rodove ostaju vječna kategorija, naspram propadljivosti pojedinačnih pripadnika roda ili vrste. Apstraktnim postupkom se postiže da se stvara nova struktura djelovanja, koja kroz postupak apstrahovanja zadobija karakter prividne neprolaznosti. Zbog takve tendencije se uočava i težnja da se oblikuje porijeklo imena u samom božjem djelovanju. Kategorija vasijskih tijela se ne može, po mišljenju starih Grka, podvesti pod imenovanjem stvari, jer za razliku od stvari za Grke vasijska nebeska tijela su vječna i nepropadljiva. Kako je promjena imenskog sadržaja je evidentna, kako je heraklitski momenat dobio kroz Kratilova usta pun značaj, Platon pokazuje neodrživost težnje da porijeklo imena ima objašnjenje u samom božjem djelovanju. Prosto se nazire pitanje kod Platona, ako bogovi uspostavljaju imena najispravnije, zašto se imena mijenjaju?⁶² Ovaj postupak ide u korist pojašnjenu zašto Platon ne uzima neku ideju jezika za rješenje problema imenovanja. U *Timaju* Platon daje na značaju ovakvom tumačenju porijekla jezika kao božjeg dara, ali taj stav je ne samo animistički, nego i konsekvencijalistički. Naime, ako je duša dar božiji, onda ono što se javlja u duši tj. u *Timaju* jezik zadnju konačnu instancu ima za svoje porijeklo u bogu. Značaj ovog stava je umanjen u samom *Kratilu*. Moramo istaći da postoji onda dvo-

⁶² Platon: op. cit, 28.

jako razumijevanje porijekla jezika. Platon postavlja dva razumijevanja porijekla riječi skicirana na sljedeći način: u *Timaju je riječ božjeg porijekla (animistički)*, u *Kratilu opet imamo dvojak razumijevanje gdje je sukob nastao oko naturalizma i konvencionalizma*.⁶³ Naime, ta drugačija postavka stvari otkriva drugačije porijeklo. Možda ovdje treba napraviti razliku između poimanja porijekla sposobnosti i porijekla samog čina te sposobnosti. *Kratil* problematizuje primarno porijeklo imena tj. čin, konkretizaciju same potencijalnost, dok se ta potencijalnost neminovno zadobija po shvatanju starih Grka u duši. Razdvojimo dva plana porijekla, idealni sistem sigurno postoji u duši koja u svojoj preegzistenciji gleda vječne, nepromjenjive, savršene ideje; ali onda u samoj primjeni te sposobnosti dolazi do evidentnog bilježenja pogrešaka, lažnosti, neistinitosti. Kako ipak posjedujemo mogućnost da uočimo pogrešnost tih stavova, i kako možemo da uočimo sve nesavršenosti jezika, vjerovatno negdje u dubini grčkog poimanja duše postoji nešto što nam govori kako treba da izgleda ta ljudska tvorevina.

Evidentno je da se još o ovoj relaciji imenovanja i bogova zapitao još Homer. Platon, preispitujući ispravnost postupka imenovanja, oslanja se na Homerove stihove iz *Ilijade* da pokaže kako je postupak imenovanja karakterističan i za bogove Olimpa, pa nam prenosi stih koji glasi: *Hikida kažu joj bozi/ Kimindis kažu joj ljudi*.⁶⁴ Iz ovoga se može zauzeti i neposredan stav Homera prema imenima koja su dodijeljena od strane ljudi. Možemo ustvrditi da je Homer među prvima tvrdio da ispravnost imenovanja dolazi od bogova. Platon ono umnije određenje uzima za pravilnije. Animističko stanovište se kod Platona razdvaja i dodjeljuje razumijevanju (shvatanju). Platon veže shva-

⁶³ Sedley, David: „Plato on Language“ u *A Companion to Plato*, ur. Hugh H. Benson, 214-228, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, 226, 216.

⁶⁴ Platon: op. cit, 29.

tanje kao nešto što ide uz ono o čemu govori, tj. kada izgovoreno ide skupa sa stvarima. Pa shvatanje dodijeljeno duši, kod Platona poprima sljedeću konstrukciju: *kada se kaže shvatiti, to savršeno izražava ono što izražava biti uz nešto, a to je ići skupa, a to znači da duša ide u korak sa stvarima.*⁶⁵

Kako je duša pak zarobljena u nesavršenost i propadljivost tijela, ovaj dualizam se oslikava i na sam jezik, pa jezik koji idealno oblikovan ostaje jezik shvatanja, tj. logosan, tako se govorenjem gubi idealni karakter jezika. Jer ipak, tijelo je grobnica duše. Porijeklo božije nosi sa sobom uvijek ideju boga, pa i iako većina autora govore o *priprostom* pojašnjavanju riječi εὐδαιμονία.⁶⁶ Mi ovo vidimo samo kao mogućnost Platona da kroz vještu spekulativnu etimologiju iskaže svoju filozofiju koristeći se bogatstvom jedne riječi.⁶⁷

Konvencionalizam

Hermogen je jedan od likova koji se pojavljuju u Platonovom dijalogu *Kratil*. Početna postavka od koje kreće detaljnije teoretsko uobličavanje, ili bolje reći prva hipoteza koja se postavlja, jeste da je ime stvar dogovora i da sva imena imaju takvu prirodu. Konvencionalistički stav Hermogena na početku je ekstremna logička pozicija zauzeta pod uticajem sofista. Sam Platon koristi priliku da kritikuje sofistčki relativizam, ali i da nam prikaže kolike su cijene bile sofistčkih predavanja. Danas skoro da se može reći kako su pragmatičari upravo teorijski uobličili svoje tvrdnje o jednakosti ekonomske vrijednosti i istinitosti, polazeći

⁶⁵ Platon: op. cit, 50.

⁶⁶ Vidi: Sedly: op. cit, 217.

⁶⁷ εὐδαιμονία (grč.) blaženstvo, uživanje itd. Istorija pamti različita tumačenja ove riječi, ali za Platona ona kroz spekulativnu etimologiju dobila značenje: εὖ – dobro, δαίμων – posredstvo božije.

upravo od sofističkog principa, pa tako kod sofista postoje i predavanja koja su jeftinija, ali i postoje skuplja predavanja koje Hermogen, naime, ne može da priušti. Ovo ističemo radi sticanja sljedećeg uvida: naime, Platon spominje cijene sofističkih predavanja upravo da bi pokazao da istina nema kvantitativno određenje i nije kategorija prostornosti. Drugačije rečeno, ne postoje manje i veće istine koje treba naplatiti jednu ili pedeset drahmi.⁶⁸ Dokaz za to je upravo Hermogenov dolazak kod Sokrata sa pitanjima koja nije mogao sam dokučiti na Prodikovim predavanjima. Ono što se krije u svoj ovoj govoranciji o Prodikovim predavanjima se može objasniti sa mjestom koje je još i Aristofan u svojim *Žabama* ismijavao, tzv. *suho grlo*. Suho grlo je bilo mjesto, više kao neka stijena na kojoj su sofisti držali svoja predavanja, upravo njihova kvantitativna metoda se ogledala i u njihovoj taktici ubjeđivanja. Tako da često bi slušalac, kao i sam Hermogen, zavijen tim govorom koji je trajao dok se govorniku ne osuši grlo, našao u carstvu ubjeđenja i čvrsto donesenih relativizovanih stavova sofistički oblikovanih u argumente. Ti argumenti, danas nam je poznato, logika naziva *sofizmima*. Hermogenov stav o imenima kao konvencionalnoj tvorevini, nije ništa drugo nego sofistički relativizam prenesen na plan jezika. Paradoksalno, upravo jedan plan jezika (govor) nudi mogućnost sofizma. Konvencionalni stav koji Hermogen na početku zastupa se ogleda u jednom sveobuhvatnom stanovištu i ima za shodno da pokaže, kako je: *Potpuno legitimno da pojedinaca ono što društvo zove velikim nazove malim, i da konja nazove čovjekom i vice versa*.⁶⁹ Često možemo naći objašnjenja konvencionalista da Platon napada konvencionalno tumačenje jezika, samo zbog

⁶⁸ Novac.

⁶⁹ Denos, Raphael: „Plato’s Philosophy of Language“ u *The Journal of Philosophy*, Vol. 61 No. 20. American Philosophical Association Eastern Division Sixty-First Annual Meeting, 1964, 595.

držanja u logičkom ekstremu i da Platonova težnja da mjeri podredi sve je i tu evidentna. Naravno, iznose i razne tvrdnje da je Platonova kritika konvencionalizma ustvari stvaranje odličnih alata za bolje teoretsko oblikovanje konvencionalizma. Pa tako kod V. Lou možemo pročitati da Sokrat nastoji da pokaže apsurdnost u držanju teza svojih sagovornika⁷⁰, jer apsurd njihovih mišljenja je u držanju njihovih logičkih ekstrema. Po Platonovom određenju, proces imenodovanja mora biti određen mjerom i svaki logički ekstrem nije opravdan. Ovdje imamo sudar dva ontološko-gnoseološka stava i to heraklitski i sofistčki. Iz oba stava se mogu postaviti valjani argumenti za opravdanje konvencionalizma, pa Platon vješto pokazuje kako i valjanost ponekad može biti nosilac neistine. Sloboda u izboru postoji, i Grci je poznaju, i ona ima za cilj oblikovanje ljudske svijesti, samo se ovdje kroz Hermogenov stav pokazuje jedna apsolutizacija te slobode u izboru oruđa za imenovanje, pa *sva imena nastaju dogovorom među ljudima*.⁷¹ Zašto sva imena ne mogu biti dogovorni (birani) produkt ljudi? Odgovor na ovo pitanje oblikuje sva antikoncepcionalna poimanja jezika, kakvo je i Platonovo. Jedino gdje naizgled Platon dozvoljava konvenciju u imenovanju jeste kod imenovanja broja, jer je neminovno sadržaj imena brojeva prepun konvencija, jer ipak se oni hvataju u koštac sa beskonačnošću i nepreglednošću prirode brojeva.⁷² Kod pojedinih autora možemo pronaći da kritika konvencionalizma nije upućena uopšteno na konvencionalno shvatanje jezika, već da: *Platon je u Kratilu kroz usta Sokrata snažno napao sofistčku teoriju o konvencionalnom karakteru jezika*.⁷³ Pa se često mogu

⁷⁰ Law: op. cit, 24.

⁷¹ Glavacki-Bernardi, Zrinjka et al.: *Uvod u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb, 2007, 14.

⁷² Vidi: Sedly: op. cit, 221.

⁷³ Marković: op. cit, 388.

naći generalizacije da je kritika konvencionalizma ustvari kritika sofizma *per se*. Naime, imamo i relativizam koji nosi sa sobom Heraklitovo stanovište, pa se onda i tu može nazreti potencijalnost konvencionalizma. Držimo do toga da je Platonova kritika ipak upućena na konvencionalizam, pa i na onaj sofistčki. Na kraju, iznesimo samo različito poimanje i razumijevanje sporazuma (konvencije), kod nekih autora je ona vezana za grčki pojam νόμος⁷⁴, dok kod drugih pak za έτυμον.⁷⁵ Neobičnost ne postoji i može se svakako objasniti jednom spekulacijom: svaki zakon jeste sporazum i dogovor tek onda kada ima osnovanost zadobija značenje i tu opravdava svoje nazivanje zakonom, ali opet potreba Grka da stalno pridaju značenja svojim riječima ovo čini jednostranim objašnjenjem. Centralni dio samog *Kratila* u konstruktivnom smislu jeste dio koji raspravlja o etimologiji i koji iznosi razne etimologije na vidjelo.

Etimologija

Postoje različiti teorijski pristupi centralnom dijelu Platonovog *Kratila*, koji zauzima iscrpan i obiman popis raznih etimologija. Prvenstveno, često možemo čitati o komičnosti toga dijela razne kritike na račun spekulativnosti⁷⁶, a često i da se radi o naivnim etimologijama. Spekulativna etimologija jeste lingvistički neosnovana i neminovno ima nenaučni karakter, ali u filozofskom poimanju je važan alat oblikovanja terminologije.

⁷⁴ Atherton, C. i Blank, D.: „From Plato to Priscian: Philosophy’s Legacy to Grammar.“ u *The Oxford Handbook of the History of Linguistics*, ur. Keith Allan, 291, Oxford University Press, Oxford, 2013, 295.

⁷⁵ Glovacki-Bernardi et al.: op. cit, 13.

⁷⁶ Vidi: Ewgen, Shane Montgomery: *Plato’s Cratylus: The Comedy of Language*, Indiana University Press, Bloomington, 2014.

Možemo reći da se sa rezultatima spekulativne etimologije, u naučnom smislu, lingvistika ne slaže, kako tvrdi Sedli.⁷⁷ Ukoliko ovakav postupak ima za cilj uobličenje mišljenja on je opravdan i njega koriste svi filozofi, pa čak i M. Hajdeger kada pojašnjava svoje tumačenje starog grčkog pojma ἀλήθεια se ne vodi egzaktnim lingvističkim principima. *Spekulativna etimologija*⁷⁸ je prihvatljiv naziv za ovaj filozofiji svojstven postupak, jer sa stanovišta konvencionalizma čak je i objašnjenje etimološkim putem stvar dogovorenog važećeg značenja. Lingvistička etimologija nastoji da rekonstruiše riječi i njeno značenje i postupak kojim se služi je takođe spekulativan, posebno kada se radi o jezicima bez pisanih svjedočanstava. Značaj ovog etimološkog dijela, iako je za neke to samo Platonovo ismijavanje takvog postupka, se ogleda u upitanosti onih *lingvističkih fosila*⁷⁹ kako to naziva Munen. Začetak etimološkog postupka svjedoče nam pojedini autori. Naznake toga postupka imamo već kod Heraklita, što je učvrstilo tvrdnju da se Platon upravo borio protiv naivnog etimologisanja.⁸⁰ Samo se postavlja pitanje da li je on svaku mogućnost etimologije odbacio. Naime, i tvrdnja da je svaku mogućnost etimologije odbacio nije održiva, jer vidimo kasnije u Aristotelovim radovima da etimologija ima značajan položaj. Autori koji tvrde da je dio koji izlaže etimologije u stvari ismijavanje takvog poimanja jezika i riječi, uglavnom objašnjavaju da zbog prirode starogrčkog jezika je nemoguće sa sigurnošću tvrditi da se radi o ismijavanju. Pa tako i nalazimo argumente da, pošto je Aristotel ozbiljno posvetio pažnju etimologiji, je pogrešno tvrditi da je Platon odbacio svaku mogućnost

⁷⁷ Sedly: op. cit, 217.

⁷⁸ Thomas: op. cit, 10.

⁷⁹ Munen, Žorž: *Lingvistika i filozofija*, BIGZ, Beograd, 1981, 166.

⁸⁰ Ivić: op. cit, 21.

etimologije. Neosporno da je Atherton u pravu kada tvrdi da etimologija služi da približi dubinu odnosa čovjeka i jezika⁸¹, ali i označava mogućnosti čovjeka da prodre u dubine poimanja jezika. Ta dubina nije na planu mišljenja, dubinu plana mišljenja prenosi spekulativna etimologija koja nastoji da prenese smisao, dok se naučna dubina obrazuje u istorijskom razvojnom poretku i to predstavlja hronološku dubinu. Spekulativna etimologija je često predmet rasprave teoretičara jezika i filozofa jezika. Neminovno se može nazrijeti potreba da se obezbijedi jedna *lingvistička teorija jezika koja bi bila ujedno i filozofija jezika*.⁸² Filozofija se ne može osloniti samo na lingvistička dekodiranja, jer da se smisao može dekodirati i prenijeti onda se za njim ne bi tragalo u dubine koje logos ima, već bi se sva filozofska razmatranja mogla zamijeniti dekodiranjem značenja riječi. Mada, pomirujući stav možemo naći kod L. Vitgenštajna koji glasi: *Filozofija istražuje jezik drugih znanosti sa stanovišta njegove struke*.⁸³ Kod Platona neminovno imamo ispitivanje jezika sa stanovišta već izgrađenog filozofskog poimanja saznanja.

Naturalizam imena

Etimologija, od konvencionalističkog stava do naturalističkog poimanja jezika, dobija svoju višeslojnost kada se etimološki postupak razumijeva kao da riječi u etimološkom dekodiranju pokazuju svoje prirodno značenje. Pa se ovdje u postupku dekodiranja riječi neminovno otkriva potreba za pojašnjenjem naturalističkog stava.

⁸¹ Atherton: op. cit, 140.

⁸² Bugarski, Ranko: *Lingvistika u primeni*, Čigoja, Beograd, 2007, 16.

⁸³ Navedeno prema: Bochenski, Joseph M.: *Uvod u filozofsko mišljenje*, Verbum, Split, 1997, 25.

Iako je prva teza o porijeklu imena naturalistički stav, iako za Platona neminovno prvenstvo ima ova teza, mi smo došli do zaključka da je bolje analizirati ovo stanovište poslije konvencionalizma, jer je konvencionalistički stav najčešći i danas najzastupljeniji. Pored toga, treba imati u vidu da Platon na početku daje samo jednu mogućnost poimanja naturalističke teze i da je ono obličeno skoro pa prihvaćeno. Na pojedinim mjestima možemo pojmiti da je Platon čak naturalizam dao kao moguće rješenje. Naime, Platon nam na prvi pogled pokazuje kako naturalizam nosi velika očekivanja sa sobom, ali i poslije detaljne kritike pokazuje i njegove nedostatke. Platonov *Kratil* neminovno se najčešće opisuje kao djelo koje je suprotstavilo, objedinilo dva stava prema prirodi jezika: naturalizam i konvencionalizam. Možemo reći da je Platon, vještim isticanjem mana i prednosti jednog i drugog stava, poboljšao naše poimanje jezika i njegovu funkcionalnost uobličio u jednu nerješivu raspravu, jer ipak to nije problem koja se da riješiti jednom raspravom.⁸⁴

Mnogi predsokratovci su pisali o prirodi i nastojali da uobliče mišljenje te prirode koja ih obuhvata i prožima, stvarajući svoju naturalizovanu ontologiju. Takvo poimanje neminovno je imalo uticaja i u poimanju jezika i to poimanje se ogleda u tome da je jezik uslovljen prirodom, da je priroda taj momenat ispravnosti riječi (imena). Imena posjeduju neku iskonsku prirodnost koja je, sudeći po tome da je to stav koji zagovara *Kratil*, nesaznatljiva priroda, jer mladi heraklitovac drži do učenja svoga učitelja da priroda voli da se skriva. Takva iskonska ispravnost jeste i bila je oblikovana vječnim sveopštim zakonom logosa. Poznavanje riječi, po stavu naturalista, podrazumijeva poznavanje stvari. Pa tako nam se otvara mogućnost da tvrdimo da je suština pojedinih stvari uhvaćena u samu riječ. Naturalistički stav ima za posljedicu nadalje, poslije Platona, promjenu mišljenja Grka

⁸⁴ Platon: op. cit.

o jeziku varvara, pa imamo tvrdnje da ipak to nije uticaj Platonovog izlaganja naturalizma, već dolazak Filipa Makedonskog na istorijsku scenu Starih Grka. Naturalističko poimanje jezika ima za cilj da apsolutizuje ono poimanje da je po prirodi svakom govorniku svojstven jezik, ali i da princip promjenjivosti pozicionira kao sponu između jezika i prirode. Ipak, naspram onog govorenja kako se kome sviđa, kako čitamo u *Kratilu*⁸⁵, je bolje govorenje kako prirodno pristaje stvarima. Ime mora biti po prirodi stvarima pripadajuće, jer ono što je rođeno u skladu sa prirodom tome treba davati imena po stvarima pripadajuća. Kako je govorenje djelovanje, akcija, ili modernim jezikom rečeno čin, onda se postavlja pitanje: Da li je to djelovanje uslovljeno nama ili bogovima ili nečim trećim? Za naturalističko poimanje jezika taj čin je uslovljen prirodom, jer naime, to djelovanje ne zavisi od nas nego ima sopstvenu prirodu.⁸⁶ Imena, po *Kratilu*, se pridodaju objektima govorenja, prirodi imenskih objekata stvarnosti. Ovakvo stanovište se kod različitih autora drugačije tumači. Na primjer, kod Markovića Platon je označen kao realista⁸⁷, zbog ovog momenta vjernog reflektovanja strukture stvarnosti, dok kod Ivićeve je ovakvo reflektovanje u poredak jezika naslovljeno kao analogizam.⁸⁸ Neminovno je da se upućuje na isti momenat koji smo opisali, a to je ogledalno, mimetičko preslikavanje strukture stvarnosti u strukturu jezika. Kako i sam Platon pravi razlikovanje principa stvaranja imena i analogiju postavlja kao jednu, ipak ćemo se držati da je ovo momenat jednog realiste u poimanju jezika.⁸⁹

⁸⁵ Platon: op. cit, 23.

⁸⁶ Vidi: Platon: op. cit, 23.

⁸⁷ Marković: op. cit, 388.

⁸⁸ Ivić: op. cit, 20.

⁸⁹ Vidi: Sedley: op. cit, 219.

Radi jasnoće, zadobijanje forme imena može se formirati u više postupaka: postupkom pukog imenovanja, po analogiji, po distinkciji u odnosu na druge, po slaganju u nizove. Odnosenje prirode jezika i stvarnosti nije samo poredak analogičnosti. Nasuprot naturalizmu, animalizam u teoriji jezika zagovara savršenost jezičke forme, ali i idealizuje odnos forme i semantičke strukture riječi.

Sva iznesena stanovišta su ciljano pozicionirana da pokažu odnos istinitosti i pojedinačne riječi. Stiče se utisak da svo ismijavanje, koje spominju pojedini autori, u etimologijskom postupku je u suštini imalo za cilj da pokaže da se istinitost ne može skrivati iza pojedinačnih imena, jer iskaz je taj koji je nosilac kategorije istinitosti. Zaključimo: *Platon je već u svojim dijalozima uvidio da istina ne može biti sadržana u traganju za kvantitativnim određenjem imena već u njegovom povezivanju u izraze logos.*⁹⁰

Iskaz

Iskaz je neminovno nosilac istine, i to sada postaje evidentno. Nizanje opisa i imena neće omogućiti stvaranje smislenog iska za logosa. Ovo, sada već pravilo, Platon primjenjuje i na rečenice, pa se može reći i da se rečenice neće oblikovati samim nizanjem imenica i glagola, što je više nego poziv za stvaranje gramatike. Moramo imati u vidu da Platon ne ide linijom direktnog gramatičkog teoretiziranja, čak neki autori tvrde da osnova za tako nešto nema⁹¹, već je osnov za teorijsko preispitivanje za

⁹⁰ Apel, Karl-Otto: „The Transcendental Conception of Language – Communication and the Idea of a First Philosophy“ u *History of Linguistic Thought and Contemporary Linguistics*, ur. Herman Parret, 35, DeGruyter, Berlin, 1975, 35.

⁹¹ Vidi: Sedley: op. cit, 216.

Platona u logičkim osnovanostima iskaza. U *Platonovoj lingvistici*⁹² iskaze koji imaju osnova da budu tvrđeni, tzv. aseterične iskaze, treba posmatrati kao kategorijski određene iznad stvarnosti. Tako nam se opet otkriva jedna od one dvije mogućnosti koje smo pojasnili nešto ranije u radu, da svijet stvarnosti biva realizmom uhvaćen u proces mimetičkog ogledanja u jeziku.⁹³ Dok iskaz, nasuprot mimetičkog momenta, ima i momenat indukcije, koji ga čini logički ustrojenim, što ide u prilog tvrdnji kategorizacije iskaza. Iskaz sam po sebi ako bi se formirao kao oblikovni produkt mimetičke aktivnosti govorenja, onda bi se rečenice (a onda i iskazi) oblikovale kao nizovi. Nedostatke takvog nizanja i neophodnost dodatnog učenja vezivnih alata smo više nego jasno precizirali. Ukoliko iskaz pak trpi mimetičko oblikovanje, onda imamo konstantnu težnju slušaoca da tom nizu nađe smisao i da ga uobliči u samo poimanje, tj. da ga uobliči u logos. Iskaz i logos trpe poistovjećivanje, jer se u samom iskazu otkriva višeslojnost koju nasljeđuje od logosnog ustrojstva. Kako će se uobličiti iskaz to zavisi od paradigmi koji definišu smislenost iskazanog i iskazitelja.

Realni sloj iskaza postoji, ali on nije dovoljan. Čovjekov logos se stalno „odaje“⁹⁴ u samom procesu govorenja. O čemu god govorio čovjekovo djelovanje i činjenje nehotično se odaju u govoru. Kako je jezik postupak dokaza antropološke prisutnosti i svjedočanstvo čovjekovog bivstva, on dobija kod Platona dvojako značenje koje se pripisuje samom imenu. Realni sloj jezika nije dovoljan, jer se prvenstveno mora oblikovati onaj njegov idealni sloj, tj. idealni jezik svoju realnu komponentu nosi sa sobom tek u govorenju. Ukoliko situacija nije takva, i čovjek ne ulazi u ovo stalno odavanje sebe, onda bi čovjek govorio čuteći.

⁹² Ibid.

⁹³ Law: op. cit, 20.

⁹⁴ Hartman, Nikolaj: *Estetika*, Dereta, Beograd, 2004, 131.

Određivanje subjekta je primarni zahtjev Platonovog preispitivanja imena, jer bez određivanja subjekta je nemoguće oblikovati sve one opise (koji ovdje podrazumijevaju i glagole i pridjeve) koji se kopčaju na taj subjekt. Ovakvo postavljene stvari govore o samoj prirodi čovjeka; da je čovjek biće koje je stalno u relaciji sa stvarima, sa drugima, itd. i da u toj relaciji ispoljava različite vidove svoje egzistencije. U samom govoru čovjek ulazi u specifičan relacioni odnos sa svijetom, jer taj odnos podrazumijeva stvaranje novog jezičkog svijeta, jezičkih entiteta. Odrediti subjekt u samom jezičkom strukturiranju nije problem i već od Aristotela imamo oformljeno oblikovno poimanje. Težina koja se ovdje nazire jeste postavljanje čovjeka kao subjektotvorca. Naime, čovjek po istosti svoje subjektivnosti stvara jezičke subjekte, jer *jednaka bog udružuje sa jednakim uvijek*.⁹⁵ Stari saznavni princip kod Grka glasi: *slično se sličnim spoznaje*, pa se onda kroz taj princip vidi opravdavanje za njegovo izomorfno strukturiranje objektivne stvarnosti i strukture jezika, kako to tvrdi Sedli.⁹⁶ Platon, zbog tako shvaćenog podudaranja struktura, govori o nesavršenosti struktura riječi i u konačnici će tvrditi da neprecizno dodijeljeno ime jeste zloupotreba riječi. Platonovi logički principijali oblikovanja iskaza su toliko redukativni, da za konačan cilj ima da mogućnost laži koja se otvara govorom, zatvori i postigne nemogućnost govorenja laži uopšte.

Imenodavac

Imenodavac ima funkciju zakonodavca, ne zbog postojanja nekog univerzalnog zakona određivanja imena, već zato što imenodavac mora poznavati zakone mišljenja. Zakonodavac je pojam koji možemo sresti u većem broju Platonovih djela, a koji

⁹⁵ Platon: op. cit, 101.

⁹⁶ Sedley: op. cit, 223.

svoj puni značaj dobija u *Državi* i u *Zakonima*. Pogrešno je misliti da se Platon poveo Parmenidovim principom nepokretnosti, i da iz preoblikovanja već dobro poznate Parmenidove tvrdnje: *Nepokretno svemu je ime*.⁹⁷ Platon je svjestan da čak i imena bogova se mijenjaju i da je promjena neminovna, samo ne dozvoljava apsolutnu prevlast kretanja koja bi imala posljedice na relativizaciji znanja, što se dešava kod Kratila. Heraklitovski princip kretanja je apsolutizovan i za posljedicu je imao relativizaciju znanja. Za Parmenida je samo ova konstrukcija riječi odgovarala da opiše sveobuhvatnost bića, i direktna problematika sa imenovanjem ne postoji. Riječ je, za Platona, materijalizacija ideje, a sama ideja je nosilac saznanja, pa se onda otkriva neophodnost precizne materijalizacije, jer uhvatiti savršenost vječne ideje u materijalizovanom postupku izgleda kao uzaludan posao. Imenovanje je za Platona postupak, *akcija*⁹⁸ kao i svaka druga, pa samim tim u procesu imenovanja mora postojati određena umjetnost (tehnika), jer nepreciznost dovodi do neistinitosti. Tako, idejno rješenje za Platona jeste da se poštuje princip preciznosti, mjere, ljepote, dobrote u procesu imenovanja. *Kako imena imaju gnoseološki značaj ona moraju biti precizna*.⁹⁹ Nadalje, imenovanje možemo označiti kao sposobnost da se djeluje kroz jezik, pa će Platon, poveden ovom tvrdnjom, formirati višečlanu funkcionalnost imena i to: separativnu, instruktivnu, razlikovnu.¹⁰⁰ Naime, ime ima i identitetsku funkciju, koju Platon ne spominje, ali se ona može dedukovati iz njegove separativne funkcije. Platon tvrdi da ime služi da se označeni objekat odvoji u biću. Pored toga ima i instruktivnu

⁹⁷ Platon: op. cit, 147

⁹⁸ Poole: op. cit, 212.

⁹⁹ Sedley: op. cit, 220.

¹⁰⁰ Sedley: op. cit, 218.

funkciju, koja primarno označava davanje uputa i razlikovnu funkciju, koja se uobličava iz odvajanja u biću, tj. razlikovanje u odnosu na druge označene i neoznačene objekte. Tačnije, separativna funkcija za cilj ima razlikovanje u poretku stvari. Razlikovanje, tvrdi Sedli, jeste osnovna i primarna funkcija imena.¹⁰¹ Imenodavac ima formu imena, kao što stolar ima ideju stola kada oblikuje objekat svojeg djelanja, i po toj formi imenodavac vrši proces imenovanja.¹⁰² Platon svoje istinitosne alate preslikava na plan jezika, pa uviđamo kako su činjenicama potrebna pravila i valjan instrument, tako je i govoru potreban zakonodavac koji će biti učitelj pravilnih imena. Ovo nije samo metodološko rješenje jer se uviđa uslovljenost istine i imena, pa je odgovorno tvrditi da je istinitost sudova (iskaza) uslovljena ispravnošću imena. Svakom pojedincu nije svojstveno da poznaje zakone logosa, pa samim tim imenodavac se ne može prepoznati u svakom pojedincu.

Ovdje se otvara i problem sinonima, kao i problem broja formi. Naime, kod Platona je neminovnost da je broj formi beskonačan, ali se ipak treba ostaviti otvoreno pitanje da li za sve što smrtan čovjek pomisli postoji neka ideja? Problem sinonima detaljnije dobija svoje mjesto kod Aristotela, dok Platon daje objašnjenje koristeći terminologiju kojom može ovladati za svoje doba. Platon pojašnjava da su sinonimi imena koja imaju sličnost na nivou mogućnosti, a da se u formi razlikuju. Takav je slučaj i sa nazivima istih predmeta u različitim jezicima, jer Platon pojašnjava i stolar kada pravi sto ne koristi uvijek isto drvo.¹⁰³ Jedno je sigurno sva ta dodijeljena imena stolu, ulaze u jednu formu imena stola, tako da izgleda da je na formalnom

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

planu Platon riješio ovaj problem.¹⁰⁴ Sva imena za sto ulaze u formu imena stola, jer funkcija tih različitih imenskih formi je ista, pa se na formalnom planu ovo može tretirati kao čvrst argument. Kada bi Platon dozvolio proizvoljnost u izboru imenodavca, onda bi se usaglasio sa Hermogenom koji tvrdi da *gospodari imenodavci smo mi sami gospodari jezika*.¹⁰⁵ Ovakva tvrdnja za dalje ima posljedicu da se u mnoštvenost jezika uruši komunikaciona funkcionalnost jezika na uštrb razlikovne funkcije. Krajnje paradoksalno je da Platon imenu daje separativnu funkciju kao osnovnu, a da je ta funkcija jezika upravo razlog bezbrojnosti imenskih oblika koji imaju jednu formu. Platon tvrdi da imenodavac poznaje i sklad, tj. harmoniju u procesu imenovanja, pa se imenodavac vođen principom mjere kada se upušta u postupak imenovanja oslanja na skladnost tog imena sa označenim objektom. Imenovanje objekata ima za cilj prenošenje esencije, suštine te stvari, pa se onda imenovanje ne može povjeriti bilo kojem pojedincu (idiotesu). Imenodavac treba da posjeduje sve one osobine koje Platon u svojoj *Državi* pripisuje zakonodavcu, i princip imenovanja je oblikovan procesno u mišljenju. Sedli tvrdi da se Platon neposredno zalaže ne za prastara značenja¹⁰⁶, jer se ne možemo osloniti na ta prva značenja koje je dodijelio imenodavac, jer utvrđivanje nekadašnjeg značenja ne može u potpunosti opravdati današnju upotrebu. Odveć postoje dvije mogućnosti, jedno određeno značenje je stvoreno u jednom određenom vremenu, i to značenje ima samo važenje za taj period. Druga mogućnost jeste teorijsko oblikovanje sa stanovišta upotrebe. Često se upotrebno značenje definiše kao argument odbacivanja Platonsko-empiričarski oblikovane teorije

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Baxter: op. cit, 186.

¹⁰⁶ Sedley: op. cit, 217.

jezika.¹⁰⁷ Neminovno je da Platon nastoji propisati pravilnost i u upotrebnom smislu. Ono što se sada nazire jeste da Platon ne nastoji upotrebno oblikovanje značenja u potpunosti odbaciti, već da oblikuje idejni poredak koji će za posljedicu imati pravilnu upotrebu. Jer, sam proces „smišljanja imena stvari“ je za Platona imao za cilj svovremeno prenošenje esencije stvari. Možemo se zavesti u mišljenju da je konstrukcija *iskonska imena* upućena na prošlo dodijeljeno značenje. Platonovo ismijavanje etimologije je upravo pokazatelj da se iskonska imena ne odnose na značenja imena koja su promijenila značenje, već iskonska imena su imena koja su u principima logosnog oblikovanja nosioci istine. Upravo zbog takvog poimanja je moguće Platonovo pomanje jezika vezati i oblikovati uz njegovu gnozeologiju. U svim Platonovim dijalozima imamo jednu riječ (termin) i mnoštvo razumijevanja jednog termina. Težnja da se taj termin preoblikuje u jedno značenje i u jedan pojmovni idejni poredak podrazumijeva otklon od svih nepravilnih značenja i težnju da se ispoštuje oblikovanje termina kao jednoznačnog poštujući princip jedinstvenog identiteta. Što omogućava da odnos znaka i značenja, ali i ugradnja riječi uopšte u naš vokabular, postane predmet teorijskog oblikovanja, zahvaljujući upitanost za problem imena.¹⁰⁸ Preciznije, odnos znaka i značenja je odnos koji je otkrila Platonova upitanost za problem imena. Platonovo dekodiranje riječi ima za cilj uvid u realni, skriveni značenjski nivo riječi,¹⁰⁹ tvrde teoretičari jezika. Dok filozofi jezika tvrde da Platonovo dekodiranje riječi ima za cilj uvid u idealni značenjski nivo ideje. Kako najkompleksnije riječi stvaraju najkompleksniji najveći značaj, za Platona kao lingvistu

¹⁰⁷ Serl: op. cit, 229.

¹⁰⁸ Vidi: Sedley: op. cit, 216.

¹⁰⁹ Ibid.

jeste značenjski nivo *telos* upitanosti, dok za Platona kao filozofa ideja je *telos* upitanosti za pravilnost imena. Kako imena postaju radi obučavanja, tj. obrazovanja, taj proces oblikovanja se može usmjeriti i na materijalnost i na duhovnost, pa se može usmjeriti i na stvari koje su nosilac imena kao i na svijet ideja. Za ovo tvrđenje nalazimo opravdanje u Platonovoj tvrdnji da imena postaju radi obučavanja i razlikovanja stvari u poretku bića. Tako da se imenovatelj, na prvi pogled, vodi realističnim konceptom imenovanja, dok se teorija jezika porađa iz teorije ideja. Stiče se utisak da je to realistična koncepcija koja vapi za preoblikovanjem u svijet ideja. Priroda je i dalje odlučujući faktor, iako se ekstremna naturalistička pozicija napušta, jer za posljedicu ima apsolutiziranje Heraklitovog kretanja. Ipak, imenovatelj pravilno postupuje ukoliko imenuje bića rođena u skladu sa zakonima prirode istim imenom. Uput u tom smjeru dolazi u Platonovom *Kratilu* i glasi: *treba davati ista imena bićima rođenim u skladu sa zakonima prirode*.¹¹⁰

Eskurs: forma

Problem sinonima i homonima kod Platona nije detaljno obrađen, ali postavljanje osnovnih impulsa za upitanost koja se usmjerava u ovaj problem je kasnije kod Aristotela imala za shodno da se uobličuje jedna teorijska detaljna pojmljivost ovih fenomena jezika. Kako je helenski jezik akcenatski bogat jezik i u svojim riječima često čuva suprotnost koja se razlikuje samo jezikom, Heraklitu je često poslužio za objašnjenje kako su sve krajnosti sadržane u samim stvarima. Sa slobodom možemo tvrditi da je Heraklit, nesvjesno, prvi postavio problem homonima i vješto ih iskoristio za pojašnjavanje svoje filozofije.¹¹¹

¹¹⁰ Platon: op. cit, 31.

¹¹¹ Βίος τῶοὐντόζω ὄνομα βίος, ἔργον δὲ θάνατος, (Ime luku je život, a

Platon tvrdi da isto ime ne mora označavati istu suštinu, ali na pojedinim mjestima takođe idealizuje imenodavni postupak, jer odgovarajuće forme imena postoje, samo se otvara pitanje pravilnost njihove upotrebe. Naime, pristup ovoj problematici je dvojak. Prvi se ogleda da bilo koji skup stvari koji dijeli isto ime spada pod jedinstveni obrazac (formu), dok pak imena koja imaju jednako djelovanje ali različite forme se prepoznaju, ali detaljnije ne pojašnjavaju. Drugi se ogleda u već iznesenom, da zajedničko ime ne označava istu suštinu.

Pored iznesenog, Platon vješto svoje poimanje forme koristi za objašnjenje pojedinosti vezanih za samu problematiku imenovanja. Platon se zbog primjene forme ne da lako svrstati u puke realiste, jer ipak nije forma stvari presudan faktor u njegovom poimanju jezika, već je forma imena i pojedinačne riječi presudna. Forma u svojoj višeodrednici je beskonačna, i to je određujući momenat koji podupire ideju jezika kao vjernog reflektora stvarnosti. Karakteristika samih imena nije forma stvari, već forma imena, jer oruđe imenovanja jeste ime. Proces jeste usmjeren po uzoru na formu, ali ne na formu stvari koje reflektuje. Tako nešto je moguće iako je forma imaterijalna, jer njena dostupnost čovjekovom saznanju je neupitna, što je oblikovano kroz vizir Platonovog poimanja duše. Kako je govorenje djelovanje (akcija), kao i svako drugo, i tvorevine drugih djelovanja (tehnika) moraju imati minimum funkcionalnosti da bi mogle opravdati svoje postojanje, tako moramo imati minimum funkcionalnosti forme imena. Da bi se nešto nazvalo stolom, tako i ime mora ispunjavati minimume forme imena funkcionalnosti da bi bilo ime.¹¹² Minimum funkcioniranja imena je određena

uloga smrt) (Heraklit 2001: 85). Prenosimo verziju fragmenta koja je nešto drugačija od verzije koju bilježi Marko Višić sa ciljem da se jasnije uvidi razlika u akcentu i značenju između βίος (luk) i βίος (život).

¹¹² Sedley: op. cit, 219.

njegovim djelovanjem. Razlikovanje po imenu ili razlikovna funkcija,¹¹³ tvrdi Sedli, je po suštini odgovarajuća funkcionalnost značenja imena. Funkcija je ono ujedinjujuće svih tvorevina različitih jezika za istu stvar, funkcija imena je ista iako je oblik drugačiji. Sva imena jedne stvari, čiji su izvor razni jezici, učestvuju u jednoj formi imena te stvari. Značenjski nivo se univerzalizuje u formi imena. Takođe, minimalni kriterijum za adekvatnu imenovanost nečega je: da je namjerno dodijeljen specifičnom objektu i da posjeduje sličnost sa objektom. Kako je u govoru otvoreno djelovanje, ime je izgleda oponašanje glasom onoga što se oponaša i oponašatelja imenuje upotrebljavajući glas kad to oponaša. Ovdje dolazi dominantno primjena Platonovog mimetičkog postupka i na samo govorenje, koji se danas češće veže i za njegovu poetiku. Platonovo poimanje jezika je čak neposredna kritika nominalizma, jer neposredno ne dozvoljava da glasovi koji se izgovaraju od strane čovjeka budu prazni, jer se čovjek spekulativnoj etimologiji otkriva kao biće koje ono što vidi o tome razglaba, ono što vidi to i oponaša. Ovakav stav nas ne smije navesti da je Platon tvrdio da ne postoje *prazna imena*,¹¹⁴ jer upravo Erlov primjer za prazno ime Zevs se nalazi kao predmet spekulativne etimologije. Platon nije spreman da odbaci prazna imena, jer bi to značilo odbaciti njegovu teoriju ideja. Mada u postupku reflektovanja svijeta u jezik, prazna imena u apsolutizovanju ove teze postaju suvišna. To nije Platonova namjera, njegova namjera je istražiti neistine u imenovanju. Prazna imena su posljedica dvosmjernosti razvoja jezika: u realističkom smjeru i u smjeru apstrahovanja. Nužnost postojanja ove dvosmjernosti u razvoju jezika je više nego evidentna. Postupak internog pisanja i apstrahovanja je

¹¹³ Sedley: op. cit, 218.

¹¹⁴ Vidi: Erl, Vilijam Džejsms: *Uvod u filozofiju*, Dereta, Beograd, 2005, 199.

neophodna organizacija znanja¹¹⁵ i ona za cilj ima stvaranje poretka i paradigmi, a svoje opravdanje stiće u civilizacijskom postupku. Simbol je još jedna problematika koja se otkriva u ovom poimanju jezika. Naime neminovnost otvaranja ovog pitanja u samom referiranju prema svijetu je porodila stav da: *adekvatna veza simbola u strukturi je strukturalni sistem*.¹¹⁶ Ovakva tvrdnja je našla za posljedicu u Murovom dokazu postojanja spoljnjeg svijeta. Postupak apstrahovanja može ići i u drugu krajnost, pa je poslije vjekova nesumnjanja u postojanje svijeta i mimetičkog postupka našeg jezika, poredak misli u jednom trenutku zahtijevao ovakav postupak. Opravdanje za ove argumente vidimo i u Marksovoj tvrdnji da čovjek ne posjeduje istinsku stvarnost,¹¹⁷ iako je Marks ovu tvrdnju vezivao za religiju i njeno fantastično (fantazija) ostvarenje ljudskog bića. Ovakvu formulaciju u daljim razvojem Platonovih stavova možemo primijeniti na jezik. Jezik je fantastično ostvarenje ljudskog bića, jer je izgubio istinsku stvarnost. Kod Platona istinska stvarnost nije izgubljena i osnov je za teoriju jezika. Mada, ukoliko se podsjetimo dvije mogućnosti koje je postavila V. Lou,¹¹⁸ druga mogućnost jezika kao nedostatne vezanosti sa stvarnošću, Platonove teorije ideja i njeno tumačenje u toj mogućnosti jeste ostvarenje ideje o nepostojanju ljudske istinske stvarnosti. Ime je drugosvojstveno samoj stvari, to znači da nas Platon upozorava na postojanje svijeta jezika, jer ime je

¹¹⁵ Sistemski organizovano znanje, tj. sistem je skup apstrahovanih poredaka misli koji uvijek prati osobena terminologija, takav sistem danas prepoznajemo kao *nauku*.

¹¹⁶ Moore, G. E: „Proof of an External World“ u *The Proceedings of the British Academy*, vol. XXV, British Academy, London, 1939, 29.

¹¹⁷ Marks, K. i F. Engels: *Rani radovi*, Kultura, Zagreb, 1953, 73.

¹¹⁸ Law: op. cit, 20.

nešto drugo u odnosu na formu imena, a opet nešto drugo u odnosu na ono čemu ime pripada. Ova drugosvojstvenost je posljedica mimetičke prirode samog čovjeka.

Sada nam se nazire odgovor na pitanje koje se naslutilo na početku, a to je da je semantičko polje Platonovog poimanja suštine veliko i može se kretati od onoga što se govori do suštinske definicije same.¹¹⁹

Pitanje manjih djelova imena

Platon se odlučno upušta u koštac da definiše samu strukturu imena, što je posljedica pokušaja da se na same riječi gleda kao na složenice i u postupku spekulativne etimologije Platon nam pokazuje da je upoznat da riječi ponekad nužno dobijaju značenje spajanjem dva korijenska značenja u jedno. Spoznaja tih korijenskih djelova je uslovljena stalnošću i nijedna spoznaja ne obuhvata stvar, ako ta stvar nema svoju stalnu bit, pa tako je i sa riječima koje nemaju stalnu bit i bivaju odbačene. Neminovno je da Platon i svoj postupak dijalektike primjenjuje na imena, raščlanjuje ih (dioba) i opet sintetizuje u novo značenje. Raščlanjivanjem se neminovno mora zapitati za sastavne dijelove samih imena. Sastavni dijelovi koji moraju činiti strukturu. Dobro postavljena struktura je ona postavljena istinitosnim principima zakonodavca. Iako Sedli tvrdi: *Kratil je cjelokupno posvećen dekodiranju pojedinačne riječi*,¹²⁰ neminovno se otvaraju i nagovještavaju i drugi dometi ovog dijaloga. Platon, kada pristupa formi kao alatu za objašnjenje imena, uviđa da je nemoguće da se imena u našem poimanju i mišljenju slažu slovima i da kada naš lingvistički sklop svijesti nastoji da uputi iskaz koji sadrži riječi ne postupa matematičkim funkcijama slaganja pojedinih

¹¹⁹ Vidi: Sedley: op. cit, 218.

¹²⁰ Sedley: op. cit, 216.

glasova, već su imena stvari postala odgovarajuća slika za stvar o kojoj se misli. To je momenat opravdanja postojanja ideje i jedinstvene forme imena. Sa druge strane, evidentno je postojanje manjih dijelova imena, koja omogućavaju strukturu tih imena. Za Platona, niz glasova koji se određuju su ili dodijeljeni nekoj stvari ili opisuju spoljašnjost koja odgovarajućim postupkom treba da im postane ime. Ukoliko je niz glasova opisni, onda možemo sa slobodom tvrditi da je on kao takav produkt novijeg djelovanja jezika kad struktura jezika postaje stabilna, ako je dodijeljeni postupak u pitanju onda je u skladu sa opisom stvari. Taj opis ne mora biti pridjevni opis jer, kao što smo uvidjeli kod Platonovog poimanja, termin ῥῆμα ima više značenja i kasnije svoje značenje mijenja. Platon prvo problematizuje imena, zato što je svjestan da se prvo mora odrediti subjekt, kojem se kasnije mogu dodavati ostali dijelovi kako bi se postigao konstrukt iskaza. Postupak kojim se on vodi je vidno logički, jer pozicioniranje subjekta i objekta u logici i gramatici je čak i danas nešto drugačiji. Ovo je prepoznato i od strane lingvиста: *Primjenjujući kriterijume koji se tiču logičkih operacija Platon npr. ukazuje na imenicu kao na ono o čemu se nešto konstatuje (što odgovara onoj kasnijoj, tradicionalnoj, do današnjih dana od mnogih ponavljanoj definiciji subjekta) dok bi glagol trebalo shvatiti kao ono što se konstatuje o imenici (kasnija klasična koncepcija predikata).*¹²¹ Platon je svjestan postojanja konstrukta, trenutak kada postaje svjestan konstrukta jeste kada opovrgava mehaničko nizanje riječi, onda nastoji pojasniti i konstrukt koji postoji unutar same riječi.¹²² Neminovno je da uviđa da samo konstruisanje imena (riječi) podrazumijeva postupak dodavanja. Uviđamo da se sa postupka dodjeljivanja imena na mikronivou prelazi na postupak dodavanja,

¹²¹ Ivić: op. cit, 22.

¹²² Up.: Platon: op. cit, 21.

mada uzeto uopšteno postupak dodjeljivanja jeste postupak dodavanja pomenute drugosti objektima. Slova koja se nadovezuju jedna na druga da bi stvorila riječ moraju biti dodijeljena, tvrdi Platon, po sličnosti u odnosu na predmete.¹²³ Ovdje je Platon pošao u krajnost, jer danas sa krajnjim postupkom apstrahovanja slova sve manje imaju ikakve sličnosti sa stvarima. Neminovno je da grčki alfabet sadrži slova koja se direktno referiraju na pojedine objekte stvarnosti. Danas imenodavac više ne nosi u svom imenodavnom postupku značaj pojedinih slova i njihovu vezu sa stvarnošću. Kod Platona se ime tretira na pojedinim mjestima kao umjetničko djelo, prvobitno ima mimetički karakter, ali sa druge strane posjeduje svoju autonomnost i stabilnu bit. Platon tvrdi da, isto kao što se slici dodavanjem neke druge slike ne gubi značaj te slike, tako i dodavanjem slogova na imena imena ne gube svoj značaj što je nesvjesno pojašnjenje sufiksa, prefiksa itd. Platon još u *Tetetu* objašnjava kakav značaj ima slog a kakav slovo. Pa ih dijeli po potrebi za pojašnjenje, tako tvrdi: *slog nema smisla zahtjeva dodatno objašnjenje, slovo ima smisla i ne zahtjeva dodatno objašnjenje.*¹²⁴ Autonomija imena se preslikava i na sama slova jer slovo ima samostalnu autonomiju u jeziku, kao što broj ima samostalno značenje u matematici. Najmanji element jezika koji nadalje nije djeljiv za jezik, uviđa Platon, je slovo i ono ima status elementa, koji zadobija svojom nedjeljivošću.¹²⁵ Slovo uvijek ima smisao, dok slogovi nemaju i oni se tek mikro kontekstualizacijom oblikuju u poredak smisla. *Ako neko kaže da se slog može spoznati a element ne može, držaćemo da on hotimice ili nehotimice zbija šalu.*¹²⁶

¹²³ Platon: op. cit, 73.

¹²⁴ Platon: *Teetet*, Naprijed, Zagreb, 1979, 175.

¹²⁵ Vidi: Platon: op. cit, 178.

¹²⁶ Platon: op. cit, 179.

Dolazimo do zaključka da ukoliko su riječi imitacija stvarnosti, a opravdanje je za to u njihovoj smislenosti, nadalje ukoliko i slova imaju svoju smislenost onda u svojoj dvopotencijalnosti se otkrivaju kao imitacija stvarnosti.¹²⁷ Platon onda postaje svjestan i kontekstualnog značaja, što se takođe izvodi iz njegove tvrdnje da se u hijerarhijski ustrojenom svijetu ideja nalazi jedna vrhovna ideja, ideja dobra. Jedno postaje nesaznatljivog karaktera kao i sam Bog u srednjovjekovnoj filozofiji. Ž. Derida će govoriti kako smo vrhovne ideje kroz vrijeme mijenjali, ali je ona uvijek bila jedna. Ta vrhovna ideja kao jedinstvena, jedna je nesaznatljiva, pa je na nivou razumijevanje jednoga samo za sebe nemoguće. Tek u odnosu na drugost, u ovom slučaju imena sa stvarima, je moguće razumijevanje, ali onda to nije jedno već odruogojačeno jedno, jedno već pridodato drugom. Slika svoj značaj zadobija ujedinjenjem pojedinih boja, boje same ne izražavaju čist saznanji karakter, ali nivo pojmljenja kao slike dobijaju tek u kompoziciji. Vještina koja to odnošenje omogućava i koja odnošenje jednog u kontekst drugih čini mogućim je gramatika.¹²⁸ Po Platonovom mišljenju, primarna i najsnažnija snaga gramatike je mogućnost ujedinjavanja, ujedinjavanja u smislene cjeline. U *Pismima* nam Platon izlaže interesantan poredak imena u hijerarhiji u odnosu na postupak kako ljudsko biće nužno stiče pojam o biću.¹²⁹ Tako, prvi korak u sticanju pojma jeste ime, zatim slijedi definicija, potom slika, zatim epistema, i na kraju sama ideja. Ovo je logički poredak, ali ne i gramatički. Stičemo utisak da Platon nije previše zainteresovan da razjasni sve nedoumice gramatike, jer usmjerenost na mrežu

¹²⁷ Primjer koji ide u korist toj tvrdnji je prvo slovo grčkog alfabeta α , koje je prvobitno označavalo simbol za bika.

¹²⁸ Platon: *Meneksen – Fileb*, I.P. Rad, Beograd, 2001, 45.

¹²⁹ Platon: *Pisma*, I.P. Rad, Beograd, 2001a, 60.

stvarnosti koju smo zaboravili rođenjem je primarna mreža njegove težnje da pojasni probleme jezika. Kada se pitanje imena zatvara otvara se problem opisa, koji po tvrdnjama lingvista ima za cilj ne samo opis nego je i u funkciji glagola. Sa druge strane, značenje Platonove odrednice imena je rasprostranjeno na tri plana i to: opšti izraz za riječi, uži za imenice, pridjeve, imena i najuži za vlastita imena. Mana Platonovog poimanja jezika jeste jasan antipoetski stav prema pjesničkom jeziku, jer se vodi logičkim strukturisanjem jezika, a znamo da *pjesnik, naprotiv, ne tvrdi da su pjesme drugih pogrešne ili netačne; on se obično zadovoljava time da ih naziva lošim.*¹³⁰ Opet, paralelno sa tim, govora o pjesničkom jeziku nema, jer se Platon poveden mimetičkom teorijom nastoji približiti stvarima, tj. približiti svijetu ideja. Korak ka samim stvarima će kasnije oblikovati poimanje da pjesnik ne može biti onaj koji govori samo o apstrakcijama. Ovdje se otkriva neminovno takav postupak kao postupak kritike praznih imena, jer tvrdi N. Hartman: *Onaj koji govori stalno o apstrakcijama nije pjesnik.*¹³¹

Zaključak na cjelokupnost teme se često oblikuje da je upit Platona u izučavanju usmjeren ka stvarima, pa kod većine autora možemo čitati kako je bolje: *Razmišljati o stvarima-mislama, nego o imenima i njegovim tumačenjima.*¹³² Kako su i riječi i imena imitatorskog karaktera, uput se svodi na to da je pragmatičnije svoje duhovne snage usmjeriti samim stvarima, što je suptilnost fenomenološkog zahtjeva preoblikovana u izjavama navedenih autora.

¹³⁰ Karnap, Rudolf: *Filosofija i logička sintaksa*, Jasen, Nikšić, 1999, 23.

¹³¹ Hartman: op. cit, 131.

¹³² Tomas: op. cit, 10; Poole: op. cit, 213.

Sažetak

U ovom radu za primarni zahtjev postavili smo preispitivanje već donesenih zaključaka vezanih za teoriju jezika kod Platona. Kako su se pojedini rezultati istraživanja pokazali kao jednostrani, nastojali smo da analiziramo aktualitet Platonove teorije i da ga posmatramo u svojoj punoći koju nosi kao uzrok određenih teorija, ali i kao same teorije jezika. Izložili smo detaljniju analizu svakog dijela Platonovog stvaralaštva koje može uticati na oblikovanje teorije jezika. U konačnici smo htjeli pokazati, uprkos tome što Platon pobija dva ekstrema u poimanju jezika, da ta dva ekstrema nisu bezkonsekvencionalni na teoriju jezika kasnije. Primjetna je i suptilna analiza pojedinih termina koji se vežu za Platonovu filozofiju. Otvaramo ono što se neminovno previđa, a to je ideja idealnog jezika kao i mogućnosti takvog jezika. Rad je sam izrodio određene diferencijacije i razlikovne oblike unutar samog Platonovog poimanja jezika. Pored postupka preoblikovanja već stečenih znanja o Platonovoj filozofiji jezika, odbacili smo mogućnost analogizma, ali i dali po prvi put afirmativni stav prema etimologiji, sa težnjom da se spekulativna ontologija ustanovi ne kao izuzetak već kao filozofski postupak.

Bibliografija:

- Adorno, Teodor: *Filozofska terminologija, uvod u filozofiju*, Svjetlost, Sarajevo, 1986.
- Apel, Karl-Otto: „The Transcendental Conception of Language – Communication and the Idea of a First Philosophy“ u *History of Linguistic Thought and Contemporary Linguistics*, ur. Herman Parret, 35, DeGruyter, Berlin, 1975.
- Atherton, C. i Blank, D.: „From Plato to Priscian: Philosophy’s Legacy to Grammar.“ u *The Oxford Handbook of the History of Linguistics*, ur. Keith Allan, 291, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Baxter, Timoty M. S.: *The Cratylus Plato’s Critique of Naming*, E. J. Brill, Leiden, 1992.
- Bochenski, Joseph M.: *Uvod u filozofsko mišljenje*, Verbum, Split, 1997.
- Bugarski, Ranko: *Jezik i lingvistika*, Nolit, Beograd, 1984.
- Bugarski, Ranko: *Uvod u opštu lingvistiku*, ZUNS, Beograd, 1995.
- Bugarski, Ranko: *Jezici*, Čigoja, Beograd, 1997.
- Bugarski, Ranko: *Lingvistika u primeni*, Čigoja, Beograd, 2007.
- Denos, Raphael: „Plato’s Philosophy of Language“ u *The Journal of Philosophy*, Vol. 61 No. 20. American Philosophical Association Eastern Division Sixty-First Annual Meeting, 1964.
- Deretić, Irina: „Uloga logosa u Platonovom određenju znanja“ u *Arhe*, V, 9, 2008.
- Erl, Vilijam Džejms: *Uvod u filozofiju*, Dereta, Beograd, 2005.
- Ewgen, Shane Montgomery: *Plato’s Cratylus: The Comedy of Language*, Indiana University Press, Bloomington, 2014.
- Fink, Eugen: *Uvod u filozofiju*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
- Fuko, Mišel: *Arheologija znanja*, Plato i IK ZS, Novi Sad, 1998.
- Giannopoulou, Zina: *Plato’s Theaetetus as a Second Apology*, Oxford University Press, Oxford, 2013.

-
- Glavacki-Bernardi, Zrinjka et al.: *Uvod u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
 - Hartman, Nikolaj: *Estetika*, Dereta, Beograd, 2004.
 - Heraklit: *O prirodi*, Oktoih, Podgorica, 2001.
 - Ivić, Milka: *Pravci u lingvistici*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2001.
 - Karahasan, Dževad: *O jeziku i strahu*, I. P. Veselin Masleša, Sarajevo, 1987.
 - Karnap, Rudolf: *Filosofija i logička sintaksa*, Jasen, Nikšić, 1999.
 - Koplston, Frederik: *Istorija filozofije; tom I Grčka i Rim*, BIGZ, Beograd, 1988.
 - Korać, V. i B. Pavlović: *Istorija filozofije*, ZUNS, Beograd, 1984.
 - Law, Vivien: *The History of Linguistics in Europe from Plato to 1600*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
 - Lok, Džon: *Ogled o ljudskom razumu II*, Kultura, Beograd, 1962.
 - Maricki-Gadžanski, Ksenija: *Platon o jeziku i saznanju*, Rad, Beograd, 1977.
 - Marković, Mihailo: *Dijalektička teorija značenja*, Nolit, . Beograd, 1971.
 - Marks, K. i F. Engels: *Rani radovi*, Kultura, Zagreb, 1953.
 - Mišćević, Nenad: *Filozofija jezika*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003.
 - Moore, G. E.: „Proof of an External World“ u *The Proceedings of the British Academy*, vol. XXV, British Academy, London, 1939.
 - Mouzala, M. G.: „Names an falsity in Plato’s Cratylus“ u *Jurnal of Classical Studies Matica Srpska* br. 13, 2011.
 - Munen, Žorž: *Lingvistika i filozofija*, BIGZ, Beograd, 1981.
 - Partee, Morriss H.: „Plato’s Theory of Language“ u *Foundation of Language*, Vol. 8 No. 1. Springer, 1972.
 - Platon: *Kratil*, Studentski centar, Zagreb, 1976.
 - Platon: *Teetet*, Naprijed, Zagreb, 1979.
 - Platon: *Dijalozi*, Grafos, Beograd, 1987.
 - Platon: *Meneksen – Fileb*, I.P. Rad, Beograd, 2001.

-
- Platon: *Pisma*, I.P. Rad, Beograd, 2001a.
 - Poole, Geoffrey: „Plato“ u *Key Thinkers in Linguistics and the Philosophy of Language*, ur. S. Chapman i C. Routledge, 212, Oxford University Press, . Oxfrod, 2005.
 - Robins, R. H.: *A Short History of Linguistics*, Routledge, New York, 2013.
 - Sedli, David: *Plato's Cratylus*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
 - Sedli, David: „Plato on Language“ u *A Companion to Plato*, ur. Hugh H. Benson, 214-228, Blackwell Publishing, Oxford, 2006.
 - Serl, Džon: *Govorni činovi*, Nolit, Beograd, 1991.
 - Strol, Ejvrum: *Analitička filozofija u dvadesetom veku*, Dereta, Beograd, 2005.
 - Thomas, Margaret: *Fifty Key Thinkers on Language and Linguistics*, Routledge, New York, 2011.